Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз • ШИНАРА, 5 АПРЕЛЬ, 1983 ШУ. • № 41 (8763). • Мах 3 кап.

ЮРТАРА КОЛЛЕКТИВНИ ПОДРЯД

IалашмаIе бокхе ба мехка цхьайтталагIча пятилетка планаш кхочашъяра хьожальча средстваех дика пайда эцачара. КПСС XXVI съезда решенеш кхочашъечара юрташка къахьегачар бехктокхам. Цар беча балхах дукхагIа пайда барбба колхозийн совхозийн производство сихагIа эргайоахаш тоеш хилча. Лоархiаме де боахама расчет юкъейоалар, турча торонех бизагIа пайда эцарех бола кадрай бехктокхам айбар, планови, пачхаьалкхен, къахьегама дисциплина чIоагIъяр.

Уж декхараш кхочашдара лоархIам бокхе болаш я коллективни подряд. Дукха ха йоацаш КПСС ЦК Политбюрос къоабалъяьй коллективни подряд юкъе а йоалаь кIезигагIа къахьегами средствашца а ухнийташ балха тIа дохкагIа толамаш доахача колхозий, совхозий, кхыча юртбоахама предприятей опыт. Партийни, советски органашта, министерстващта, ведомстващта тIадиллад колхозашкен совхозашкен коллективни подряд юкъейоалаяра болх чIоагIагIа белга, цу гIулакхах бола боахамий, юртбоахама органий кулгалхойн инициативех бехктокхами айбелга.

Унх деношна хилнача республикански семинаре дийцар Нохч-ГIалгIайчен колхозашкен совхозашкен къахьегам вIаштIехьбаккхара дикагIа йола из форма юкъейоалаяра дош.

Подрядни коллективаша болх беш моттигаш лаха йиш я моллагIча районе. Бакъда, бIаргча хьанийцача къахьегам вIаштIехьбаккхара из дика форма хIана кIезига юкъейоалаеш я. Цхьайолча моттигашка колхозийн совхозийн кулгалхоша бе боагIа мех бац коллективни подрядa, партийни, советски, профсоюзни органаша кIезига терхалду уж дешаш.

Коллективни (бригадни, звеньевой) подряд юкъейоалаеча хелонаш нийсалу из гIулакх формала лоладеча. Цхьадолча боахамашка кахьата тIа мара яц подряд. Цхьайолча колхозийн совхозийн кулгалхоша звено е бригада рабза я е яц ца а хеттеш механизаторашка цар керттерча балха тIера болх, материальни стимулировани еш коллектива хетачунга лаьувгIац, царна материально-технически Iалашо ярa договораш тIа дар кхоачашдац. ХIаьта коллективаший гIулакхаш ше ца ледадеча бухсоццаш хьакулачох бола цуи бехктокхам доху.

Коллективни подряд вIаштIехьъюкхер дукха овгIош йола болх ба. Укхаза дика гучадовл хIамзарча хьалашка боахама довл де кулгалхочоа мишта хоа. ХIаьта из болх колхозе, совхозе дIабоналу коллективни подряда маIани цох боала найдех дахе дика дIабовзийтарца, хьалха латтачар опыт кIоаргга Iомаярца. Къахьегама коллективаш вIашагIъехи цу юкъе боагIа вах шоаш рабза хуле. Цу балха тIа дукхагIдар тайпе да бригадаш, звенош йокхе е оIамига хилярах, уж технически Iалашъярах, боахамерча кхыча доакъошца цар ледадеча гIулакхех. Боахамий кулгалхойи специалисташи декхарийла ба подрядни коллективаша толаме болх бергбола хьалаш хьакхолла, договорах тIехийца декхараш тIера ца боалаш кхоачашде.

Юртбоахаме коллективни подряд юкъейоалаяра экономически маIан сенах латт дьпча, из латт — болхлой коллективо, дукхагIча хана механизаторий бригада е звено шийна декхар тIаэц хьакъоастадьча латтан тIера белгалдоь ялат е кхыйола культураш яха вьмне, хIаьта колхоза, совхоза кулгалхоша декхар тIаэц из кхойчашдара коллективана эшеш йола ресурсаш шийна ханнахьа ялеи, толаме болх дIабахьара хилийза даргдоаца хьалаш хьакхоллеи.

Доккхий декхараш латт боахамий экономически службашта хьалхашка. Пачхаьалкхено шерьяьй подрядни коллективашта материальни стимулировании яра йола торонаш. ХIанз деррига тайша да хозрасчетни заданеш бригадашкен звеньяшкен шиий ханнахьен нийсен дIакхачийтарах, бухсоццаш хьахулачох доагIар дIадалара система вIаштIехьъяккхарах, авансировани яра формаш лахарах. Уж тайп-тайпара я. ХIаьта а керттердар 'да поощрени яра системе бригадаши звеньяши дIадодар кIезигагIа а долаш хьахур дукхагIа хулийташа шоашта ьттуа болаш долга кхетадар.

Подрядни коллективаш партийни организацешта хадданза теркам тIалоаттабе безарех я. Эттара хьалха гIо вшараш я из керда форма кораерaвеш ярах. Коллективни подрядо цига къахьегараш бараш балхага дIадодар лорхIа, шоай квалификаци лакхъе, экономически знанеш карaсрзве Iомабу. Цу коллективашка безам а болаш дукхагIа ух кагаркой, цар сихагIа карaерaю балха говзал, дикагIа дIачIоагIлу юрта. Коллективе дика хьал отт хьалхале, шоаш из кхобеш къахьегараштa материальни а моральни а совгIат лучa, новкъосташка вIаши гIо дечеш деха доагIар хьадехачин, кахьа барт вIIобеш дер шийхаииахьа бIаргагуш юкъера дIадоакххаш хилча. Цу хьакъехьа бокхе лоархIам болаш да бригадай советашa, партийни, профсоюзни группашa норте белаш болх бар.

Подряд дIайоаржаяра уйла тIолхийта еза юрташна вIашагIъехкача кердача органаша. Деррига боахамашка чIоагIъе еза экономически службаш, колхозийн совхозийн кадрашта гIо де деза къахьегам вIаштIехьбаккхарен цуна стимулировани ярен керда форма юкъейоалае. Подрядни коллективаша толаме болх бар тIа-тIа дукхагIча дахгъе гIойша хургда агрохимикех, ремонтникех, транспортникех, заготовителех. Цудухьа коллективни подряд юкъейоалаяра хаддаза гIахьонаш лоаттабе беза районашкарча партийни, советски, юртбоахама органаша, министерстваша, ведомстваша. Из къаьстта юкъейоалае йоагIа шекара свекла, бьцадевраш, комсаш, кхыйола культураш хьалкхееча.

Катаршна хьехамчаш кIезига бац «Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни заводе. Царех цаI я гальваникий бригадир, коммунистически къахьегама ударник Клещнева Лилия Кузьминична. Тхъаь кхоъ шу дизад балха моттиг ца хувцаш из пигга къахьегаш йола. Цу шерашка итташ гальваникаш кийчбьб цо. Лилия Кузьминичнас кулгалдеш йола бригада предприяте эггара дикагIа лоархIачарех я.

Л. Клещневас Iома а нь, моллагIча разряда гальваник йолаш болх беш я Шанина Наталия Александровна.

СУРТА ТIА: гальваникий бригадир Л. Клещнева къона гальваник Н. Шанинаца.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЕРРИГАЧА ТОРОНЕХ ПАЙДА А ЙИБЕШ

Са довш латтар. Доаркаш шоай болх чакхбаьккха бовза боахкар.

— Цхьан минута сога ладувгIа! Доахан дийтта дьвинача тIехьагIа массава а цIенна уголоке хьагулделаш, — дийхар Назрановски совхоз-техникума ферма заведующеc Мачукиев Хьажмурада.

Дукха ха яьлехьа ферма хьатIаера «Москвич», хьанхьачар совхоза парткома секретарь Умаров Беслан.

— Мишта вай шура яккхара гIулакхаш? — хаьттар Беслана Хьажмурадига.

— Шура тIакхетьш я, — аьнна, жоп делар ферма заведующе. — Юкъера дIалаьрхIача хIана хIара Iаттагара 8.5 килограмм шура йоаккх дийнахьа доаркаша.

Доахан дийтта баьнначул тIехьагIа цIенча уголоке хьагулделар доаркаш, ферма скотникаш.

— Тахан са безам ба шура хоа кхаь бакъха. — дIададир шийн къамьал ферма заведующе. — План 15 тонн йолаш хьалхарча кварталах вай коллективо пачхьалкхенга еха 25 тонн шура. ДIабахача кхаь бетта эггара дикагIа къахьийгар доярка Даурбекова Розас. Цхьакхаьлин дIадахийтанзар цо хIара беттача Iаттагара 9—10 килограмм шура ца йоаккхаш. Хьалхарча кварталах дукхагIа шура яккхарах вай ферма доаркашта юкъе яьккача социалистически яхье котъьйнарг лаьрхIей из.

Массане а тIоараш а токаш, совхоза парткома секретара Умаров Беслана дIаелар Розайна карара кара тела вымпели ахчан премии. Нешаша дег тIара къоабалйир Роза къахьегама коталонца.

Иштта, хьинарс къахьегарах ахчан премеш елар доаркашта Китиева Маднатан Китиева Радимланаи.

ХьалхалаттарийI сийна ферме арахийшар «Молни». ДикагIболча доаркай опыт шера дIайовзийтар ерригача коллектива Мачукиев Хьажмурада.

Массане а тернам шийна тIабахарах эхь хеташ, цIий еннача Даурбекова Розас дохкха баркал аьлар шийна совгIат деларах.

— Баркал шоана. ДIахо кхы а дукхагIа шура яккха кьожаргья со айса деттача доахангара.

Цхьан цIен дезал санна барттайнача, дикача нахах латт совхоза шурий ферма коллектив. ЧIоагIа я укхаза къахьегама дисциплина. Наггахьа санна, доярка балха тIехьайнсача (цу тайпара моттиг наггахьа мара нийслац укхаза) воx «ЧП» лоархI коллективе.

— Ферма толам баккхара керттера бахьан коллективе болх беча наьха къахьегама дисциплина геттара лакха латтар да. — аьлар сога парткома секретара Умаров Беслана. — Дика вIаштIехьъяьккха, лерттIа кхоачашъю укхаза дийнахьара распорядок, хьайбаш кхабара рацион. Кийча а даь мара дIалац хьайбашта доакъар.

70 етт ба хIана ферме бетташ. Уж дерригаш а дуккхьашха дехка да. Бакъда, дуккхьашха дехнача доахангара соахка ферме лелабьча 180 Iаттагара яьнначул шоала дукхагIа йоакхх хIана доаркаша шура. Геттара дика Iуна̄л ду хьайбашта. Ханнахьа дIалу доакъар, шийн ханнахьа мела ду хий, хьайбаш латтача массаза а цIена, екъа я, корпуса чу Iанна йоагIаш йола цIовхал лоаттамьй. Цудухьа, Iанна шелалах цхьаккха бежан цамогаш хилийтадац. Хала дале а, дукхьашха деrка доахан деттара дикагIа дIаIомадалийтара, шура дукхагIа яккхара, вIаштIехьдаьккхад хьайбаш дийнахьа кхоза деттер. Районa юкъе да шортта тайп-тайпара шура тIакхетийташ дола доакъар. ХIара дийнахьа деттача доахана дIалу екъа жом, патока, барда, концентраташ, йол, силос, ча. Шортта дале а доакъаре кхоь бу. Цу гIулакха массаза а тIахьожаш лоаттабу ферме вIашагIъеллача партийни группо.

Коллектива толам баккха доакха новкъостал ду лерттIа социалистически яхь вIаштIехьъяккхаро. ХIара декада чакх ме йоал яхьа итогаш ю. ДикагIа къахьийга доярка белгалйоаккх ахчан премии карара кара тела цIе вымпели луш.

Дика вIаштIехьдахад ферме наьха къахьегамен бытовой хьалаш. Деррига а балхаш механизированни да. КIаьдвенначун дика салаIа моттиг я цIеча уголоке. Деша безам болчун керда газеташ, журналаш да. хьажа телевизор, керда хоамаш ладувгIа радиоприемник. Цу гIулакхаша совбоаккх наьха балхама безам, новкъостал ду толам баккха, ди тIехьа шура дукхагIа яккха. ХIанз хIара дийнахьа фермо пачхаьалкхенга йохк юкъера дIалаьрхIача 580—590 килограмм шура. Вешта аьлча, дIадахача шера цу хана яьккхачуница нийсйича хIара беттача Iаттагара 3—4 килограмм дукхагIа шура йоакхх.

Иштта, СССР Кхачан программа кхоачашъеча шоай ма хулла доккхагIа дакъа юкъедахьа гIерташ, хьинаре къахьегаш хьабоагIа Назрановски совхоз-техникума хьайбаш лелaдераш.

Х. ШАДИЕВ.

16 апреле КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИК

Кходаьча доагора чотагIа

Ерригсоюзни ленински коммунистически субботник хулa ди кхыча денoшкарчул дукха оасарегIа къахьегаш чакхдаьккха лаьрхIад Нохч-ГIалгIай транспортни управлене болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гIулакхерча наха.

16 апреле управленена чуйоагIача транспортни предприятешка къахьегаш хургва ворхI эзар гаргга саг. Царех пхи азар саг шоай массазарча балха моттигашка къахьегаш хургва. Цар «цIеча шоаттадийнахьа» дIа-юха хьоргда 90 эзар тонн халкъа боахама мовхьаш, дIа-хьа бутаргба 300 эзарел чухьнахьа боаццаш бола пассажираш, легковой таксеша 30 эзар сом пайда лургба цу цхьан дийнахьа.

Ленински коммунистически субботник долча дийнахьа шин эзар совгIа водитель болх беш хургва кходаьча доагора чотагIа. Цар а кхыча а водителаша дIа-юха хьоргда 125 эзар сома маьха халкъа боахама мовхьаш.

Коммунистически субботник долча дийнахьа даьккха 8 эзар сом алапи цхьайтталагIча пятилетка фонде дIачудургда транспортникаша.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕН КОМСАШ ЛЕЛАЕРАШКА ДАЬ КХАЙКАРАЛ

Деза новкъостий!

Оаха, «Чеченингушвино» объединене партийно-боахаме актива дакъе лоацараша, балха опыт дIа-юха а йоазийта, тхоай дерригa производственни гIулакхашта «вина» а я, комсий бешамий беркат совдаккхара пайда эцанза йоа торонаш гуча а тьха доккхагIа мулаш дашара боахамаша дуьлийта кхоачамбоацараши даьза дисараши дийцад.

Тхона хетачох, ерригача совхозашка гектарникий-комсашлелаерий болам дIаболабе беза, дезала подряда методагIа болх ба безам мел бараште новкъостал да доагIа. Комсий хIара гектар вкзза да волаш кила еза. Цунце цхьайа, совхозни производстве деррига доакъошка бригадни подряд шерра юкъейоалае, ерригa бригадаш хозрасчета тIа яхе еза. Массанахье а комсаш лелаерий социалистически яхь шерра йоаржае, из массанена дIайовзийта еза, моллагIа агропромышленни лелаерашта керагIдьинарашу массанена а хIаранена а дIадовзийта деза.

Тхо тешаш де комсий кIара бешара бокха тьувкъем чуэца йиш хиларах.

Цунна дола тешал да вай мехкашта керагIдьинараш. Соакха, хаттам ьттуа боацаш хинне бале а, хIара гектара тIара 80, 90, 100 центнер а кхы дукхагIа а комсаш чуера цар. Царех ба Урузова Валентиний («Победа» яха совхоз), Энгинаева Залпай («Новогорский» совхоз), Насуханов БIачи («Новогрозненский совхоз) бригадай комсаш лелаераш. ХIаьта гектарникаша Абдулхалимова Шаймене, БатаевгIар Солтахьмадеи Хадижатеи, Юсупова Зулпаiа, Мельцагова Мариана кхычар юкъера лаьрхIача шоаш лелаеча хIара гектара тIара 100 центнерех совгIа яьккхар.

Оаха дIакхайкаду: комсаш — IалашмаIе йокха торонаш йола культура. МоллагIча боахаме гIулакхаш тоде, из рентабельни хулга Iалашде, экономика сиха чIоагIъе могаргдолаш я из. Вай юрташ дIахо а эргаяхере, хIара дезала хьалгоро тоаяра дукха пузахъе хьежадийта йиш хулийт цо.

Оаза доккхий влепаш хийду чIоагIа материальни а моральни а поощрени ю тхона.

Оаха, актива дакъе лоацараша, цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шерa тхоаште тIачIоагIъеча хIара гектара тIара 75 центнерел кIезигагIа йоацаш комсаш чуя доц лу. Тха масал хьалпацa тIахьет оаха ерригa комсаш лелаераш.

Деза новкъостий!, Хьадувла, зеленаш дукхагIа хилийта, тIелашагIа йолча опытана дIаьхагIа хиина, техника товль, дIаьстен балхаш дика деш цхьана оарцагIа доврга вай цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера комсаш зьувкъера. Мехка Кхачан программа кхоачашъеча ма хулла доккхагIа дакъа юкъе а хьош, пачхьалкхенга йоаккаргьа вай 117 эзар тонн комсаш.

Коммунистически партен Советски пачхаьалкхенон цхьадеш вай, юрташкарча къахьегамхой, еле йоаккхине лу дикагIа доле мол хургда цхь.

«Чеченингушвино» объединене партийно-боахаме актива собрание 1983 ш. 1 апреле дийца а дийца, массане рабза а велам тIайиад.

Комсаш лелаерий партийно-боахама активера

КОМСАШТА ЛЕРТТIА ДОАЛ ДЕ ДЕЗА

1 апреле «Наурский» комсий совхоза культура ЦIагIа «Чеченингушвино» объединене партийно-боахама актив хилар. Цига дакъа лаьцар хьалхалаттача комсаш лелаераша, совхозий, ведомствай, министерствай, «Госкомсельхозтехника», «Сельхозхимия» кулгалхошеи специалисташеи, парте райкомийи горкомийи хьалхарча секретараша, райисполкомийи РАПО-и председателаша, РСФСР «Госкомвинпрома» бехктокхамерча балхахоша.

Цига доклад йир «Чеченингушвино» объединене начальника А. М. Конева. Объединене боахамашкара гIулакхаш дуаццаш критически анализ а я цо белгалдьиккхар комсий производство дегIайоалаеча, хьайбаш кхоабача, латтан культураш лелаеча цIенхашттара кхоачамбоацараш хилар. ДIадахача шера объединене боахамаша кхоачашъяьлац пачхаьалкхенц комсаш, ялат, дулх, шура, кхыйола продукци дIаялара планаш. Боахамаша зе даьд 27 миллион сом совгIа. Цхьа «Победа» яха совхоз юкъера дIаьаккхача, воих деррига боахамашта пачхаьалкхен декхар тIадиккад. Дукхьад комсаш дIаяла йоагIарел 43 эзар тонн кIезигагIа дIаеннай.

Цуна цхьака совхозашка кIезига бац дезалий подрядагIа болх беш бола гектарникаш, звенош, бригадаш, отделенеш. Пачхаьалкхен план тIехкхоачашъярал совгIа цар кхоачашдаьд шоай декхараш а. Уж я «Победа» яхача совхозера В. Урзовай, «Советская Россия» яхача совхозера Г. Долий, «Новогорский» совхозера З. Энгинаевай, «Наурский» совхозера Н. Щетинина, «Новогорский» совхозера Б. Насуханова, кхыбарий бригадаш. ХIара гектара тIара 80 — 90 центнер комсаш яьхал цар. ХIаьта кхы а дукхагIа комсаш чуийнай гектарникаша «Надтеречный» совхозе З. Юсуповаса Т. Ахмадоваси, «Наурский» совхозе А. Хидировасa, С. Эльдиеваси, «Комсомольский» совхозе Х. Батаеваси Ш. Абдулхалимоваси, «Озерный» совхозе Х. Кадыровас, дукхача кхыча болхлоша.

Цар опыт белгал а йоаккхаш докладчика аьлар:

— Цу болхлой хьоккамаша хьахьокх объединене хIара боахаме комсий производство лакхъяра пайда ца эцаш резерваш хилар. Из гIулакх ишта доладе а мишта багIа районийн боахамийн специалисташ хьалхалаттарий бокха лоаркIам болаш йола опыт ца зуьш, Iома ца еш, шерра йоаржа а яь из производстве юкъе ца йоалаеш? ХIана хьадехац тIехьабусарашкара доагIар? ХIакаб специалисташ шоай балхах бехктокхам ца хеташ?!

Хьувкъам луш ярш 16 эзар гектар а йолаш 26 эзар гектар комсий бешамаш я объединене боахамашка. Царех чIоагIа нийтха ярш 17 процентага дIакхоач. Из бахьан долаш соакха 10 эзар тонн комсаш кIезигагIа яьхар.

ДукхагIдолча боахамашка шоай ханнахьа чакхдехац балхаш: комсаш яIар, хьалъехар, ядохимикаташ тохар, кхьдараш. Масала, дIадахача шере Малгобекски, Шалинени, Грозненски районашкарча совхозашка молаш тохара балхаш вIалла ца деш а е лаьраш июль — август бетта мара ца деш а моттигаш нийсьлийтай. Из урож а йиьзьенай царна. Цу районашкарча дукхагIча боахамашка хIанз йоацаш я кIира, медин купорос, тоаьяш молаш етта агрегаташ.

Дукхача совхозашка тоьаш бац механизатораш, комсаш лелаю болхлой, юкъерча звенора специалисташ, керттера технологаш. Кхоачам хилал яц техника, ядохимикаташ, удобренеш.

Массанахьа во доал ду къоначa комсашта. Из бахьан долаш цар шоай ханнахьа дегI даьнaц — хьувкъам ца луш цхьан — цнн шера тIехьвайоал. Массехк эзар гектар хулаш йолча къоначa плантацешка хIаьз а бIоагIий дегIадац, вьцкасарг дIатехабац, лаьтта ухкачa комсашта лерттIа обработка юлац, хIаьта зене йолча хIамаша хIалак а ю.

Актива белгалдьиккхар комсаш дIайоагIара лаьтташ хьакъоастадеш Малгобекски Шалински районашка доккха гIалаташ нийсдалийта хилар.

Комсаш кхееча цIенхашттара кхоачамбоацараш нийсдалийтарах йокха критика йир Малгобекски районан цигарча 10 совхоза кулгалхошта. ДIадахача шера 1700 тонн мара пачхаьалкхенга комсаш йохканзар районо — заданел яхаза кIезигагIа. Комсаш кIезига а йоацаш хьахиниар. Бакъда, ахна хьатIаеча доагIаш дола Iунал данзар. Тiаккха зене йолча хIамашех, лазарашех, оасаром хIалакйир. Хьувкъам чуэцача хана а лерттIа вIаштIехьдаьхадацар балхаш, хьалхехьрех дукха яра. Совхозашта зе дир «несуны» оьлаш болча кулга цIена боацараш а.

Комсий производство дегIайоалаяра тIера бац Малгобекски района кулгалхой. Цудухьа цига дукхача боахамашка харцахьа а кхетаду МагIалбикерча хьалех комсаш лелае вIаштIехьдац ахаш. Ишта дий-хьогI цигара хьалаш?

Из гIулакх ишта доацилга дIахайтар докладчика а цига преннех къамьлаш даьраша а. Из ишта хилар баьдеш мукIарал де дийзар къамьал даьча парте Малгобекски горкома хьалхарча секретара П. А. Бусева. Цигарча хьалех комсаш лелае мегаргболаш хилярах лаьца къамьал дир «Сатопшинский» совхоза хьалхалаттача гектарникас Чапанова Iайнас а.

Актива балха юкъе дакъа а лаьцар къамьлаш а дир Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова, КПСС обкома секретара Д. Г. Завгаева, НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела С. Н. Кожуховско, РСФСР «Госкомвинпрома» председатела заместитела Д. Мельниченкос, юртбоахама министерства къахьегамен алапен отдела начальника Т. Дмитриевас.

1983 ШЕРА 4 АПРЕЛЬ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАБАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА

СВОДКА

(кг.)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	7,2	5,9
Грозненски	6,3	4,8
Шелковской	6,1	6,9
Надтеречни	6,0	4,2
Гудермесски	5,6	4,4
Шалински	5,3	4,6
Малгобекски	5,2	3,6
Ачхой - Мартановски	5,1	2,3
Сунженски	5,0	4,4
Назрановски	4,7	5,0
Урус-Мартановски	4,2	3,9
Республикие гIоала	5,6	4,7

Шуреи дулхи — планал совгIа

Грозненски района I Мая цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша толаме кхоачашъяьй укх шера цхьоалагIча квартала пачхаьалкхенга шурей дулхи дохкара планаш. ПланагIа йохка йоагIар 580 тонн йолаш цар ехкай цхьоалагIча сортагIа йола шура 600 тонн. ДIадахача шера цу юкъа ехкачуница нийсйича из 12 тонн дукхагIа я.

Хьалхарча дакъе из толам фермашкарча коллективашка боаккхабеннаб осеменатораша Курдюкова Мария Степановнаси Сорокин Александр Тихоновичеи шоай декхараш бехктокхаме а веташ дизза кхоачашдеш хиларах. Соакха 1 апрель хьатIаотташ колхоза фермашка бетташ 455 етт хиннабале укх шера 520 етт ба. Шоай ханнахьа доаханна цар осеменени ярах Iаьхара дисаш уж, хIаьта дахнар а хан-ханнахьа хул.

Цул совгIа доаркаша, скотникаша, зооветеринарни специалисташа шоай балхах йоахо ярах, ма доагIара хьайбашта Iунал дарах укх шера 0,1—0,2 килограмм дукхагIа хул соахарчуница нийсйича хIара кхоабача Iаттагара хьайоакха шура.

Дика лоархIабаьб колхоза хьайбаш леладераш пачхьалкхенга дулх дохкара планах а. Из кхоачашъяьй 106,6 процент.

Агротехнически дикагӀча деношка ялатаи доакъарии лаьрхӀа йоле бӀаьстан культураш дӀайийна яхара, хоммсий гаьнаш лаьттан кӀалха-ра сидагӀа хьамукъацахара шоай низаш тӀадерзадӀаьа Шелковской района «Старо-щедринский» хомсий совхоза механизатораша.

Къаьстта хьинар айдена къаьег Насуханов Бисолта. Духха ха я механизатор волаш цо болх бу. Ше карвераав говзали опыти дӀайовзийт цо къоначча механизаторашта. Насуханова ӀомаваьрехцаӀ ва комсомолец Гарабенов Муса. Шиъ дехкараш толаме кхоачашду цо а.

СУРТА ТӀА Насуханов Бисолта хьехар деш ва къоначча механизатора М. Гарабеновна.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Керттердар—дисциплинен бехктокхами

БОЛХ ТОАБАРА ЙОЛА ЙОККХА РЕЗЕРВ

Укх шера болх толаме дӀабодаш хиларо хьагойт хьалхерча квартала план районо кхоачашъергйолга. Цхьабакъде, тха балха юкъе хӀанз а дукха кхоачамбоацараш да. Эггара хьалха оаха де дозар фуд аьлча, из да планови дисциплина чӀоагӀа лелаелга. Плановш ваданеш кхоачашъелга низкъало лел Нохч - ГӀалгӀай химически заводе, электромехзаводе, кхычахьа. Дукхача предприятеша боаррамагӀа бац болх. 40 процентал совгӀа йола продукция бетта кхоалагӀча декаде мара арахецац. Из бахьан долаш балха тӀа брак нийслу.

Дийя я ала йиш йолаш яц къахьегама дисциплина. Производстве дукха балха ха йоаю, боаггӀача тайпара пайда оаш къахьегама ресурсех. Масала, 1982 шера прогулаш ирах районе 4800 сага-ди доадир, ара ца хецаш йисар 280 эзар сома маьха продукци. хӀаьта из да районна эррига промышленносто бӀаргчача дийнахьа болх баьбац, яхилга. Укх шера а дукха балха ха йою тхан цига.

Из проблема къаьстаеха. КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме белгалма даиккхара, къаьстта лоархӀам болаш ба кулгалхой. КПСС ЦК Генеральни секретара Юрий Владимировича Андропова аьлар: «...керттерча участкашка политически кхетам болаш, балхих дика кхеташ, хьинаре болх вӀаштӀехьбаккха ховш, нерлачунца чам болаш, из ца хилча вай ханарча производствана толаме кулгалде йиш яц, нах хургболаш нийса дӀаоттае еза кадраш».

Шийн балха тӀа парте райкомо хьалхале лелаю парте дӀадехаш долча цу хӀамалца. Укх тӀеххьарча хана кадрашца болх бара системе хьахулаш латт тхаьцига. Парте райкома пленумашка, бюрошка, партийни собранешка дукхагӀа юац парте Устав а шоай декхараш а кхоачашдара хьакъехьа кулгалхоша ю отчеташ. Парте райкомо эшача хана гӀо ду кулгалхошта, царна кхетам лу. ХӀана аьлча, кадраш нерлачоа тӀаккхуви, цунца чам болаш хул партийни организацешта коллективашка творчески хьал хьакколла харга хьежина. ДӀадахача шера Ӏалман - практически конференци йир сахе, цига йоккха материал а гулхьа хьагойтар коллективе морально-психологически климат хьакхоллача даькъера кулгалхочун лоархӀам, партен правительстваи цунна тӀелатта бехктокхам.

Цунца цхьана, соахка баьча балха анализ йича гучадьлар цхьаболя кулгалхой шоай декхарех лоархӀа ца белга, хӀаьта царех цхьабарий безам бац е ха а хац кхьча тайпара болх бе.

Производства эффективность лаккхъярам болх дикагӀа баран керттера теркам тӀаахийтац цар. Из бахьан долаш «Чечингобувьбыт» (Ш. Мусаев), № 1 йолча наькъий - гӀишлон управлени (Г. Альтемирова), ПМК-1 (Ш. Эдельгиреев), цхьайолча машиннаькъа предприятеша соахка пачхьалкхен плаи кхоачашъянзар, материальни а къахьегама а ресурсех боаггӀача бесса пайда эцанзар.

1982 шера итогашка а хьежа, парте райкома бюрос цу кулгалхой болх во лаьрхӀар. Нагахьа санна укх шера хьалхарча ялх бетта гӀулакх тоа ца дойя, уж балхара дӀабаха, аьнна дош оттадергда.

Района машиннаькъа предприятей балха юкъе цӀенхаштта кхоачамбоацараш хилар дувзадена да наькъа отделене начальника Л. Н. Нюхалос, керттерча инженера Ю. П. Титовича, начальника заместителя Г. В. Мамиева шоай декхараш лерттӀа кхоачаш ца дарца. Укх шера март бетта райкома пленуме йийцар машиннаькъа отделене начальника Л. Н. Нюхало отчет, хӀаьта цунна гаттара чӀоагӀа критика а йир. Мовхьаш дӀа-юха кхаьара, мехкдаьтта продукташ дӀаозара соахкера планаш кхоачашъяьяц машиннаькъалошa. Поездаш лелаеча кхерамале Ӏалашъяра, дӀаккхухьа мовхьаш лорадара даькъе тоадена хӀама дац укх шера а.

Белгалдаьхача кхоачамбоацараш болх бо белга дувзадена да кадраш лерттӀа хьа ца харжарца, цар гӀулакха а политически в оамалаш йоаггӀача бесса ца тахкарца. Халахете а, вай цхьайолча министерствашa а ведомствашa а парте райкомаца лерттӀа дага а ца юалаш кулгалхой хьежабу. Иштта балха оттаьвар тубвольница керттера лор А. З. Хункаев, маслобойни завода директор Ш. Б. Бапиров, № 4 йолча хлебозавода директор Ш. С. Дадашев, кхыбараш.

Соахка парте райкомаца дага а ца доалаш «Чеченингушводстрой» управлене начальника М. С. Весантова ПМК-1 начальникалла хьожаьир Ш. С. Эдельгиреев, хӀаьта укх шера 9 марта райкомага хӀама хьа ца хайташ балха вахийтар керттера инженер а.

Кадраш хьахаржера, дӀагнийсъяра, кхетам балара партийни принципашца тарлуш яц цу тайпара практика. Из, цкъа-дале, шозлагӀадале, иштта балха хьежабаь дукхагӀа бола кулгалхой шоай декхарех лоархӀабац, цар цӀенхаштта толхаю пачхьалкхен дисциплина, цудухьа КПСС райкома бюрос партийни бехк баьб царна. Хетаргахьа, цхьайолча министерствай, ведомствай, управленей кадраш хьахаржара а дӀа-юха нийсъяра а стилаген методашкеи хьажа деза ха хьатӀаэттай.

Производстве порядок оттаеча, дисциплина чӀоагӀъеча доккха даькъе лаца деза профсоюзни а комсомольски а организацеша, халкъа депутаташа, новкъостий судаша, профилактика советаша, халкъа тӀахьожама органаша.

Дукха ха йоацаш парте райкома пленум кийчъеча хана халкъа тӀахьожама группай а постий а балха анализ иро хьахьенхар производстве тайп-тайпарча участкашка цар лоархӀам лакхбеланга. Цар кӀоаргагӀа Ӏомаю экономика, дукхагӀа хьеж хьаю продукци дикагӀа хилийтара дешашка. Цунца цхьана, пленумо гучадьхер халкъа тӀахьожама районни комитета балха юкъера дукха кхоачамбоацараш. Болх тоабара, къахьегама ресурсех, балха хан пайда эцара боаггӀача бесса оарцагӀа бувлац халкъа тӀахьожамхой. Ма дарра аьлча, халкъа тӀахьожамхой болх аттачарех бац. Пачхьалкхен хьашташ лорадеча хана шоашта уллуа болх бечарца, харцахьа ниихъ лаьцача кулгалхоща къовсамаш даха дезаш хул уж. ХӀаьта, цхьайолча хана царна тӀьац партийни принципиальность, тӀадиллача гӀулакхага пачхьалкхен хьашташ керттера а лерхӀаш хьожилга. Цхьайолча партийни организацеша царна практически новкъостал дац, уж хьалланац.

Партийни органеша дикъа а лоацаш, тӀахьожам доаттабеча органаша чӀоаггӀа техкача йолча бесса хьегучаюл пачхьалкхен, финансови дисциплина тейӀаь моттигаш. ХӀаьта моттигерча общественни организацеи инициатива а принципиальность а гойтац. Цу тайпара хӀама нийсделар маслобойни завода, хлебопродуктей реализацие, Къулбаседа - Кавказски нефтепроводай управлене, № 4 йолча хлебозаводе. Тайп-тайпара зуламаш дав, социалистически доалахьенна кулгаш тӀаккхувдадь моттигаш гучайийннай цига. Бакъда, из 'ца хила мегар нагахьа санна общественносто: профсоюзни, комсомольски активисташа, халкъа тӀахьожамхоша ханнахьа оарц даьккхадиларе.

Парторганизацей таханара керттера декхар малагӀа да аьлча, из да къахьегамхой хьинар, хӀаране бехктокхам ойбар. Из вайгара дӀадех КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеша.

Л. КИЗИЛОВА,
КПСС Октябрьски райкома хьалхара секретарь.

Кхомбе, лораде, лархӀа

Уж тӀабийрзача гӀулакх эргадоал

Боккха общественни низ ба заводерча халкъа тӀахьожамхой. Цехашка, отделашка балха болча царна дика йовз производство, бӀаргагу кхоачамбоацараш, къахьегама дисциплине телхераш, гучайоах пайда эцанза йола тороиаш. Халкъа тӀахьожамхой ба моллагӀча балха тӀа нийслучча харцахьарча гӀулакхашца къовсам лоаттабераш.

ЧӀоагӀа йоакхо ю цар бийдала энергоресурсашта хьурмат дара. Соахка тха коллективо кхом бир 1960 тонна Ӏаьржача метала, 2974 эзар киловатт-сахьат электроэнергена. 981 тонн условни доагора, 3946 гигакалорий йовхала энергена. Из толам бокхбара юкъе лоархӀаме даькъа диаьяд завода халкъа тӀахьожамхоша.

ПланагӀа болх баро, гучадаьнца кхоачамбоацараш нахелдахаро дикка пайда эцийт хӀара рейдах. Завода «Машиностроитель» яхача газета оагӀонаш тӀа масткаста кепаетт халкъа тӀахьожамхой балхах йолча материалашта, уж юац заводской радио чу гӀоала. Цул совгӀа кхоачамбоацараш дӀадахарах баьча балхах лаьца хоамаш делга массазара гӀулакх а хиина дӀаэттад.

Ӏалаьмате бехктокхаме а хеташ бу шийн болх № 5 йолча цеха халкъа тӀахьожама группо. Цун керте латт электрикий бригадир Николай Александрович Шарапов. Коммуниста Шарапова дика вӀаштӀехьбаьккхаб группа болх, Цхьа харцахьа хӀама дисац халкъа тӀахьожамхоша ца зуш, хӀаьта бехкебараш къамаьл цӀенхаштта хул.

Николай Александровича, цун новкъосташта гучадьлар транспортникаш шоай болх во бар бахьан долаш вагониш йоссаеш 3 тонн маьхера материал — АН-348 А маркех йола флюс йоаьлга. Халкъа тӀахьожамхоша «Машиностроитель» яхача газетага гӀоалла массанена дӀахайтар из.

Транспортни цехерча болхлоша шоай собране дийцар из дош. ТӀаккха завода директора заместителя Г. И. Дяттяра коллективага хоам бир бехкебараш директора амарца бехктокхаме хьаб, аьнна.

— «ЧӀоагӀа лоархӀаме болх бу тха халкъа тӀахьожама группо — йоах № 5 йолча цеха партийни организацие секретара П. А. Зевилова — производствах боккъонца доглазараш ба уж. Маа баь заргаац кулгалхошта пар деча гӀона».

Иштта дика дешаш ала доагӀа № 1, 10, 14 йолча цехий халкъа тӀахьожама группаех а. Цар председателаш ба З. А. Гугенулов, А. А. Грошенко, П. Н. Катыгин.

Дукха ха йоацаш 14-ча цехерча халкъа тӀахьожамхоша эйира газорезчикаши обрубщикаши болх тесса, дог ца лазаш белга. Техкача гучадаьлар цӀенхаштта кхоачамбоацараш. Рейда материалаш ларде е лаьца цеха начальника В. Н. Пищанско-шоай участкашка бола лерттӀа вӀаштӀехьа ца баккхарах премеш ца луш битар смейни мастераш, воккхагӀа вола мастер.

ЛоархӀаме да цехови группай болх нийса оттабар. Цу гӀулакха масса хана йоакхо еш я завода партком, халкъа тӀахьожама керттера группа.

Кастаьуш заводе хилар совещани. Цига гулбеннабар партийни организацей секретараш, халкъа тӀахьожама группай председателаш. Цар дийцар шоаш бу болх кхы тӀа тоабарах дола дош. Материалашта, бийдала, электроэнергена кхом, хьурмат дара тӀахьожам мишта лелабу. Гулбеннараша лаьрхӀар цу хьанъехьа рейдаш дукхагӀа е, царех ма хулла дикагӀа пайда эца.

Совещани хиначул тӀехьагӀа хьалхара рейд йир № 10-ча цехерча халкъа тӀахьожамхоша. Цига даьъа лоацаш бар участка мастер А. А. Грошенко, компрессорни станце слесараш А. У. Сагариев, Е. А. Кочетков. Царна гучадьлар №№ 1, 12, 16 йолча цехашка хин, электроэнергена лерттӀа кхом ца бар. Бехкебарашкара цӀенхаштта хьайдар кхоачамбоацараш дӀададахар.

Пайдане рейд чакхъяьккхар 3-ча цехерча халкъа тӀахьожамхоша: Л. Гордиенко, А. Киляева, Р. Ишмухамедова. Зехьа болх бу оборудовани, ца эшпаше йоага лампаш, кхыдола кхоачамбоацараш норадир царна. ХӀаьта, тахан уж дӀадахара тӀабахийтаб дар шоай беррига низ.

Халкъа тӀахьожама керттерча группо шийн болх айхха бийзаб завода партийни, профсоюзни, комсомольски организацешца, «Комсомольски прожекторашца». Иштта беча балхах хьахур дуккха лакагӀа хул. Масала, кастлуш парткомо дийцар №№ 3, 12 йолча цехашна социалистически доалалье лореш бу боах мишта латт. Из доаш дийцар халкъа тӀахьожама керттерча группа комисси. Цо баьча тоххамо хьахьекхар 3-ча цехера ГАЗ-52 машина двигатела тӀара зажигане свечаш, аьшнасаьргаш кхухьилга. Моттигаш хиннай машинай шассейх а оатхалаш дӀайоахаш. ХӀаьта уж кхатоаеш 1538 сом доадьд.

Парткомо тӀадиллад завода директора заместителя Г. Н. Дегтяра, керттерча механика А. М. Радионена машинаш латтача моттига гонахьа карт елга гаргарча хана кхоачашде аьнна.

ЧӀоагӀа мьье ба халкъа тӀахьожамхоша бу болх. Цудухьа ма хулла из тоабе гӀерт партком, завода кулгалхой. Оаха дика кхетаду халкъа тӀахьожама группай бола лерттӀа вӀаштӀехьбаккхаро итташ тоннаш кхомбаь тайп - тайпара металлаш, эзараш киловатт-сахьат электроэнерги, дукха бийдал хьахулийтилга.

ХӀаьта керттердар фуд аьлча, из да халкъа тӀахьожамхой, беррига къахьегамхой хӀаман доал де Ӏомабелга, пачхьалкхен кулгалдеча даькъа лоацаш хулийтилга.

В. МУЗЫЧЕНКО,
«Красный молот» завода халкъа тӀахьожама керттерча группа председатель.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

Кхалнаьха йоакхо дикагӀа е

Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета кхалнаьха къахьегамаи бытаи, кхачали берали лорадара йолча массазарча комиссе заседани хиннай. Цига дийцад Грозненски производственно - швейни текстильно-галантерейни объединенешка болх беча кхалнаьха къахьегама, быта, салаӀара хьалаш, медицински гӀулакх делга мишта латт а уж тоадара де дезар фуд а.

Грозненски производственно-швейни объединене генеральни директора А. Н. Бабаджановеи текстильно - галантерейни объединене керттерча инженера И. Б. Эльдархановаси яьча докладашка, моттигерча промышленностеи коммунально - бытовой предприятей болхлой профсоюза ЦК къахьегама инспектора Б. А. Малинас, Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета депутаташа З. С. Муслуеваси Р. Н. Шатоваси даьча къамаьлашка ла а дийгӀа массазарча комиссе белгаадир Грозненски швейни текстильно-галантерейни объединеней кхерча предприятешка болх беча кхалнаьха къахьегама, быта, салаӀара хьалаш, медицински гӀулакх делга тоадара цхьалош балхаш хьалга.

ЦхьайттазагӀча питилетка шин шера республике балхаш даьд болх бу предприятеш шеръеш, реконструкци еш, технически эргайоахаш. Болх бе йолаллийтей текстильно - галантерейни объединене керда хӀанзарча технологически оборудованеца нийсъяь йола производственни административно-бытовой корпус, кхестеяоалаш латт Грозненски швейни объединене производственни корпуса хьалдара аргӀа.

Объединеней предприятешка 1982 шера эррига а 130 единица технологически оборудовани дӀаоттадий, санитарно - бытовой помещенешта реконструкци яьй. Из бахьан долаш дика тоаденад дукхача кхалнаьха къахьегамеи бытеи санитарно-гигиенически нормаша дӀа ма дехха дола хьалаш.

Цунца цхьана Лакхехьарча Совета комиссе лаьрхӀар объединеней боахама органаша кхалнаьха балха, быта, медицински гӀулакхаш дара хьалаш тоадара деш дар хила дезача тайпара доацилга.

Объединеней кулгалхоша Ӏалашдаш хьалаш тоадара, къахьегам лорабара а санитарно - оздоровительни а мероприятей комплексни плана тӀа, оттаиь заданеш йиала кхоачашъелга. Дикка дукхачу кхалнаьха балха моттигера хьалаш тоадьдац, хьалха а санна швейни текстильни предприятешка дукха кхалнах ба дегӀа Ӏатхъаш, хила йиш йолча боарамал совгӀа дене хьалаш долча болх беш. ХӀанз а болх беча моттигашка таташ мелад хьажаш, помещенешкара фо цӀендара а температурно - тӀоадала режим оттаяра а мероприятеш мела чакхйоах.

Объединеней предприятейн кулгалхоша де доагӀар дьвзаш вентиляционни системашеи установкашеи дикагӀа болх бара. Грозненски швейни объединене дукха предприятеш Ӏалашъяьяц нормативашка хьежа гардеробашца, душевойшца, умывальникашца, хӀаране гигиена цӀалгашца, кхыча санитарно-бытовой помещенешца. Къахьегама кхерамалеи боарама нормаша, нормативаша ма яххера бац текстильно-галантерейни объединене предприятешка.

Объединеней предприятешка моттигаш я нах памогаш хиларах балха ха йоаш. Иштта, 1982 шера текстильно - галантерейни объединене тайпад 6375 ди, хӀаьта Грозненски швейни объединене 38373 ди.

Доккхий кхоачамбоацараш да медицински гӀулакхаш деча. Текстильно - галантерейни объединене здравпункт яц, территориальни поликлиникашка балха бола кхалнах тӀаийбу сахьаташ малагӀаш да белгалдаьдац. Грозненски швейни объединене керттерча предприяте мара яц профзене хиларфа бувзабеннача болхлой список, кхьча предприятешка йоацаш я диспансерни памогаш барий а йаьхача хана а мас-каста а памогаш барий а спискаш, здравпункташка йолаш яц тоъал инструментари, физиоаппаратура, сихха гӀо дара йола аптечкаш. Объединене цхьайолча предприятешка болхлоштен гӀулакхерча нахан массанена а яц обследовани, памогаш бараштa профилактика иран дарба дараи кӀезига пайда эц диетически кхачах.

Комиссе белгалдир, кхалнаьха къахьегам лорабеча долча кхоачамбоацараша, къахьегама законодательстве телхадаро тешал ду НГӀАССР моттигерча промышленноста министерства, республика халкъа депутатий городской, районни Советий исполкомашта, профсоюзий отраслевой обкомаша болх беча кхалнаха къахьегама, быта, салаӀара хьалаш оттадара, къахьегама законодательство леладара йола мероприятеш шийн хиннахьа чакхйоахилга боахама кулгалхошкара доаггӀача тайпара хьа ца дехилга.

Комиссе Грозненски швейни объединенеи, производственни текстильно - галантерейни объединенеи могадир белгалдаьха кхоачамбоацараш дӀадоахилга.

ЛерттӀа тоаде наькъаш

Промышленноста, транспортаи бувзаман, хӀаьта иштта гӀишлошъярап гӀишлошъю материалаш арахецача промышленностан йолча Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша шоаш цхьана яьча заседане лаьдийгӀар «1979 — 1982 шерашка автомобильни наькъаш хьалдара пачхьалкхен планаш кхоачашъяра «Чечингавтодор» управлене беча балхах» Нохч - ГӀалгӀай автомобильни наькъаш дечен царна эксплуатаци ечен производственни управлене начальника А. Н. Алмасханова докладага.

Комиссе белгалдаьккхар, Нохч-ГӀалгӀай наькъий организацеша, КПСС XXVI съездо «Автомобильни наькъаш хьалделгеи тоадлелгеи дӀахо тоадара де эшарех» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцамо дӀадехараш кхоачаш а ца деш, республике автомобильни наькъий сеть дегӀайоалаяр, царна доал дезга тоадар духьа белгала болх баь хилар. Иштта, хьал а даьд реконструкция а яьй 224,1 километр долча наькъашта, план 213 километр йолча.

Капитальни юкъерен ремонт еш тоадаьд 1663 километр наькъаш, цу гӀуланха дӀадахийтад 40 миллион сом ахча. Автодора ведомстве йолча организацеша а белгала балхаш ду наькъашка дӀа-юха лелара кхерамале Ӏалашъяр духьа наькъаш нийсдеш, йистошка жагӀа бехкаш, искусственни гӀирсашта ремонт еш царна доал деш. «Чечингавтодора» болхлой социальни жилищно - бытовни хьалаш тоалуш доагӀа. Болх бе йолаллийтай бытови помещенеш йола кхоъ производственни база, шин кердача цӀагӀа нах чухайшиб.

Цунца цхьана, цига къамаьлаш даьча НГӀАССР Лакхехьарча Совета депутаташ теркам тӀаззар «Чечингавтодор» управлене подразделенеша оттаиь планаш кхоачашъяра, наькъашка деча балхий дикал лакхъяра, капвложенеш, техника, материалаш дукхача объекташна дӀа-юха йийкъа лелаяр дегкара даьтъе Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша оцна рекомендацеш йиза кхоачашъелга Ӏалашдаь ца хилара, йоагӀаш йола терно тӀаахийтаи проектно-сметни документаци дика оттайтаран лерттӀа наьнаш хьалдаран. Наькъаш хьалдараи царна ремонт яран НГӀАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша шоашта енна рекомендацеш кхоачашъеш боацача наькъийи боахамийи организацей кулгалхошкара доагӀар хьадехаш яй халкъа депутатий Советий горрайисполкомаш я, хӀаьта Урус - Мартановски, Назрановски, Советски, Ножай-Юрта, Ведана, кхьча районашкара наькъаш хано дӀа ма дехара доацилга хоаш да.

Комиссеша иштта, белгалдаьккхар, республика наькъий организацешта жагӀа кхоачам болаш лоаттабеш ца хилар бахьан долаш чӀоагӀа хало эвалга, хӀаьта гӀишлон материалий промышленноста производственни объединене де мел эшар дац нарьерни боахам дегӀабоалабара, гӀишлош хьалъеча эша материалаш дукхагӀа йоахилга Ӏалашдара. Ледаре дегӀаух наькъий предприятей трассашта уллувра нарьераш а. Нохч-ГӀалгӀай транспортни управлене даим кхоачашъяц наькъий организацешта эша мовхьеш дӀа-юха кхаьара планаш.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета шин комиссе яьча решенешка белгалъяьхай «Чечингавтодора», «Нохч-ГӀалгӀай транспортни управлене, гӀишлошъяран архитектуранеи йолча НГӀАССР Пачхьалкхен комитета цу даькъера беш бола болх тоабара тӀеррааь шерра рекомендацеш.

«КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа тӀахьожами тӀадиллар кхоачаш мишта цу хьажари дӀахо эргадоахац тоадарах» болча КПСС ЦК соцамга хьежжа массазара комиссеш хьожаш хургъя шоаш еина рекомендацеш кхоачашъяра дешага.

МАРКСИЗМА ВАХАРА НИЗ

Боккъонца бола революционни хьехам болча марксизма тӀа-тӀа йоккхагӀа влияни ю дерригача дуней тӀарча наьха хьалкъалашта, дерригача общественни дегӀоахарара. Маркса идеешка формироваие ю демократи, машар, социализм бахьан къовсам лоаттабераи сакхетама. Марксизма а цун идейшка хьежжа лелача коммунистически болхлойи болаша а влияних революционни хьесапе хувшалуш латт дуне.

Марксизм хьаккиннай XIX бӀаьшерс екъаенвача ханарча Ӏилмаи хьалхи латтача общественни уйлайн кӀийлен тӀа. Маркса шоагӀаре лийцай капитализм йолча хана адамлеага кхьвчата знаней чӀоагӀа лард. «Адамий общества хьадаь деррига, — аьхад 1920 шера В. И. Ленина, — критически хьожаш чакхдаьккхад цо, цхьанкха пункт йита яц теркам тӀацабохийташ. Деррига адамий уйлаво хьадаь меддар чакхдаьккхад цо, критика яьй, болхлой боламага хьежжа тохка а тохкаш, тӀаккха буржуазни гома доазув доггӀа е буржуазни предрассудкашца бувзабеннача накага юлургйоацаш хинна ыьводаш яьй» (КПСС т. 41, оагӀ. 304).

Маркса хьехамо шийна чу синтез ю шийн вӀашагӀкъаста йиш йоацаш вӀашин дувзаденнача кхаь даькъа: материалистически философена, политически экономена, Ӏилман социализмана.

Философски материализм Маркса хьалхагӀа хиннай. Амма цунах даьлла овлангара кхоачамбоацар дар. цо Ӏалама а адамий общества а явленеш исторически, уж дегӀаахара хувшалуш хилара терхалдеш, цар динамике а ца тохкаш, статике техкаш хинна хилар. Масала, пачхьалкхен строй хувшалуш, хилара, наьха правехи гӀулакхех дувцаш хилча, цар уж хӀамаш доацхар къаьсткъаьстача вахарагӀа е цар доӀамагӀа, цу наьха идеяши уйлаши бахьан хьахинна хӀамаш санна. Цу материализмага кхетамашцар, малагӀа боккъонца долаш дола закономерносташи из дӀахьалхашкахьа тетташ дола низаши да общественни дегӀаахара лостам телараш.

Карл Марксаи цун саратинка Фридрих Энгельсаи карагӀаьнна сийлахь - доккха исторически хӀама да, цар материализм диалектиках, вешта аьлча эггара кӀоаргагӀча, бизавача, деррига а масса оагӀорахьара чулоацаш болча хьехамаца бийза а бийза цар бӀаьхий яр. Ӏалам санна, иштта общество а дегӀаух Ӏалам а адамий общество а простойчунгара чоалханечунга кхувлаш, лоьерча лагӀа тӀара лакхехьарчу тӀа йоалаш дӀахьалкарцкахьа тетташ йолча царех шоаех йоахкаш йолча чурча диалектически вӀашдухьалеихьа гӀоала.

Адамий обществаца дийзача цо йоах: цун вахара тайп-тайпара йола оагӀош — социально - экономически, политически, хӀаьта иштта духовни — мишта хила еза бухсоацаш къоастадер производства способ я. Политически, Ӏилман, искусства, кхыдола балхаш дара эггара хьалха бӀа яхача, тӀадувха бараӀъа, чуӀе моттиг хила еза сага — из деррига материальни производства луш да. Цигтара хьайоагӀа Маркса формула: наьха сахетаи бац цар бытие мишта хила еза яха дош къоастадер, вийса юкамаччахьа, цар общественни бытие я сакхетама кӀийле яр.

Цу формула ше хьахилар ца кӀоаргга переворот йир общественни Ӏилме. Бокъаддир аьлча, обществах дола боккъонца дола Ӏилма хьахила йиш йолаш хьал эттар духхьала Маркса историка материалистически кхетадара йола торо хьайийлача. Кхетадеш да, ше из деш Маркс харцлеш вацар общества прогресс яра шийн аргӀана ше а материальни производства производни фактор йолча сакхетамен хьалха латтача идеяйи лоархӀам Ӏалаьмате боккха хилар.

Истори материалистически кхетадаро логически кьо гар Маркс капиталистически общества экономически строй тахкара. «Капитал» яхача шийн сийлахь - боккхача балха тӀа харцде йиш йоацаш дӀахьенхар цо, капитализм феодальни общества чекаш ка хьахинна хилари капитализмах шийх доахка закономерносташ бахьан долаш из шийн моттиг нердача, кхы прогрессивнегӀа йолча общественни стройна дӀахецанза яргйоацаш хилари. Капитализм латт духхьала вӀоай бӀах бара бола маз нара шоай доалахьа цхьанкха хӀама доацача маьхах уттабеча болхлой къахьегама эксплуатаци яра кӀийлен тӀа. Производства средстваш буржуазе доалахьа я. Болхлой къахьегамо хьадеча тӀаккхетача стоимоста даькъах капитал хулаш хилар бахьан долаш, цхьан оагӀора, вӀаьла дувлаш а ца хезача бесса йӀаьхий хул эксплуататорий кучка, вокх оагӀора, миллионаш бола къахьегамхой эксплуатацена кӀаллаттараш къийлу. Капиталисташ хьал доалашагӀа ме кул, относительно дукхагӀа къийлу болхлой. Фу хул аьлча, рузкъа къел тӀаяхь. Къаьстта холуш гучадоал, из хӀама экономика ежача хана, миллионаш бола къахьегамхой балхах кеттел чубахача моттигех а баьле, улицаш тӀа бусача хана. ХӀанз укх сахьате, масала, бе болх боацаш 30 миллион саг ва духьдухьача капиталистически мехкашка.

Капитален маьхах къахьегарий хьашташ духхьала вӀашдухьала латт. Цигтара хьадоагӀаш да хьал дараштен къечарнеи, эксплуататоранцеи эксплуатацена кӀал латтараштен юкъера классовш къовсам бижа йиш йоацаш хилар. Классий къовсам, капитализм могаераша яххача тайпара, Маркса дагалаьца хӀама дац. Из хьабу капиталистически производства процессо ше, производства общественни характерен адамаша хьийтача кьих хьахиначунна присвоени яра частно-капиталистически формах юкъе кӀоаргга вӀашдухьаленаш хилар бахьан долаш хулаш дола хӀама да.

Марксан хьалхагӀа хинна деррига социалистически теореш утопически хиннад. ХӀана аьлча социализм моральни категорически императива хьисаи лерхӀаш хиннад уж. Цар авторашта хеташ хиннад, керда строй котъялара эшаш дар, духьала наха из гӀойленагӀа хилар кхетадар мара кхы хӀама дац аьнна. Маркса дӀатойтад гӀулакх иштта кхетадар вӀалла лерттӀадоацаш хилар. Социализм боккъонца оттаяра хилан да дургдоацаш да, цкъа-дале, капитализмо ше хьаеш йола хьадда йола материальни предпосылкаш хилар, шозлагӀа-дале, эксплуататорски стройна духьала, социализм котъяккхара тӀагӀертта къовсам лоаттабе могаргдола хьалха латта, революционни класс хилар. Нагахьа санна общество шоай ха яьккха яьнна реакционни порядкаш дӀаяхa могаргдола боккъонца революционни дола низаш деце, цу тайпарча общество дегӀа ца йоагӀаш а халкхаш а латташ йӀаьхха ха яккха езача кхьча тарлу.

Марксизм дӀахо дегӀайоалаяр, пролетариата революционни боламера цун лоархӀам лакхбалар дувзадена да Марксеи Энгельсеи лелабаь гӀулакх тешаме хьалхаьдачув, Коммунистически партина Советски пачхьалкхен хьаьлчун В. И. Ленина теоретически а практически а балхаша. Керда исторически хьалашка цо масса оагӀора дегӀадоалаьадь марксизма деррига доакъош. Ленина машар боацаш бар, из тоалра кеп а уттаеш, марксизм шийн революционни чулоацамах яккха гӀерташ хиннача моллагӀча тайпарча а буржуазни идеологашцеи ревизионисташцеи, из иштта майра духьала латтар Маркса теорех догма е гӀийртарашта а.

«Марксизмо, — йоаьд Ленина, — дӀадех вайтара классий соотношенеи хӀара исторически момента хьаьддача башхалонийи эггара нийсагӀча тайпара, объективно тохкалургйолча тайпара учет везаяр. Вай, большевикаш, дийла а гӀийртад политикаяв моллагӀча тайпара а Ӏилман ларда тӀа обоснованни еш хилча шеко а йоацаш ларде лувца дезаш долча цу хьанъехьарча по дӀадехарашта тешаме хила (ПСС, т. 31, оагӀ. 132).

Ленина большевиннай парти керте эттар эггара хьалхарча котъяргйолча социалистически революцена. Марксизма - ленинизма байракха кӀал котъяьннай тӀехьагӀо социалистически революци хӀинз социализма дуней системана чуйоагӀача массеяк кхьча пачхьалкхенашка а. Цу байракха кӀал, дегӀаух дуней халкъашта юкъера коммунистически болхлойи болам. Марксизма-ленинизма влияни йолаш да империализмана духьала, къамий мукъален социальни прогресси бахьан къовсам лоаттабеш дола халкъаш.

Степан ТИТАРЕНКО,
исторически Ӏилмай доктор.

(АПН).

● Дикачо нахах

ФЛАГШТОКА ТIАРА ЙОАЗУВ

Грозненски района «Ильинский» совхоза доярна Елена Ивановна Цындрина фермерчу шийн новкъостаца цхьана мехна Кхачан программа кхоачашъеча дакъа лоацаш я.

Бер долча хана дензи хьайбашцара болх дукхабезаш яр Елена Ивановна. Юххьанца Ленина цIерагIча колхозе цхьа бригада мара ядар Ильински станице, цига яр хьакхарчий ферма а. Цунгара дIадоладелар цуи къахьегама вахар. Сатец цуи шийн группера хьайбаш хьаьста, ихьба яллалца. «Аз кхоабача хьакхарчаштта дулх дукхагIа тIадетталора» йоах Елена Ивановнас. Цунна карагIдувларащ белгалдаьхад колхоза правлене. 1972 шера «За трудовую доблесть» яха мадаль еннай цунна.

Иштта тахан а тIехьа хьакхий-товарни ферме болх беш хургйолаш яр Цындрина цига кхоисий совхоз йилла хиннаецаре. Къонача боахама а яйшар хьайбаш леладераш. Шурий-товарни ферме яхар из болх бе. Цхьабараш къехкар МТФ-ерча балхах, доахангара лазар хьадалар кхерар. Наьха хабарашка ла ца а дувгIаш, чуйнша доахан деттара говзал Iомайора Елена Ивановнас. Цхьаккха доярка шийл къаьнагIа йоацаше а, къахьегаме царна ка лацар хьинар долча доярнас. Цудухьа цуи группе эгтара дукхагIа йоахар шура — хIара кхоабача Iаттагара 7,2 килограмм, планагIа лихха езар 6,3 килограмм йолаш.

Керда хьалдеш латтача тIирсашта юхе къаьна а эсала а хет МТФ коровникаш. Кхы доахан а дац цар чура къона. 18 шу а кхы дукхагIа а ха ньина да. Ерригаш а кIана яц аьлла йола процессаш кулгашца чакхйоахаш я укхаза — доаханна доакъар дилар, хий моладар, деттар.

Дукха ха йоаццаш, мара ферме къахьега болабелаьнов болча къонача мехкарий хьехамча а хинна дIаэттай хьалха латта доярка. Шоашта ца ховр, ца кхетадер Елена Ивановната хоатт мехкараша, хIаьта цо цхьаккха хIама къайла ца хьош, царна дIайовзийт доярка къахьегама говзал. Яхь итогаш ечи хана эггара хьалха белгалбоаккх цуи хьаьнала къахьегам.

50 шу даьнна йоккха саг йолча цунна атта дац пленаш кхоачашъе, хIаьта а цо цхьаккха бутт дIебахийтац уж кхоачаш ца еш. Иштта дар из укх шера январе а февралe а. Тахан а тIехьа латташ да контора хьалхашкарча флагштока кIал даь йоазув: «Доярка Цындринай сийна урагIъяхийтай байрахх»...

Иштта я из вай хаяра саг, къахьегама саг. Цунтара эца деза масал.

Дукха ха йоаццаш КПСС Грозненски райкома бюрос, 1982 шерарча итогашка а хьежа, цIаькха а белгалбаьккхаб цун хьаьнала къахьегам — поощрени а еш, молдагIча цхьан социалистически мехка яха путевка хьожальй Елена Ивановна Цындринайна.

М. ГАДАЕВ.

РОСТОВСКИ ОБЛАСТЬ. Новочеркасски электровозостроительни завода марка вай мехка а доазол арахьа а дикка йовзаш я. Предприяте арахецаш йола локомотиваш машиннаькъахоша чIоагIа къерд, уж лелаеча тешаме а экономични а я. Серийни арахецача локомотивай диъ тайпах кхоъ пачхаьалкхел дикала Знак еша да. 1982 шу чакхдоаллаш заводе хьаьй 10-эзарлагIа электровоз.

Новочеркасски завода электровозаш Финляндие хилкъа боахаме а лелаю. Дукха ха йоаццаш цу мехка машиннаькъа Управленега дIакховчий бIаьлагIа локомотив.

СУРТА ТIА: Новочеркасски электровозостроительни завода директор В. И. Дуварови (аьрдехьарвар) Финляндие пачхаьалкхен машиннаькъий Управлене генеральни директор Херберт Рёмери бIаьлагIа электровоз дIалуш оттаяьча актина кIал кулгаш яздеш ба.

Е. НЕДЕРЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

КОЛХОЗА НОВКЪОСТАЛ ЭШ

— Ер-м Iехь а да. Геттара кIезига я-кх вай ферме йоаккха шура. Из мишта тIакхетийтаргьа а хац, — дег тIара хелахетиш аьнна уж дешаш хезар сона Суньженски района Кирова цIерагIча колхоза партийни организаце секретара Гуссоева Лидия Константиновнай кабинете дIачувоалаш. Укхаза вар колхоза нерттера агроном Лисовский Петр Петрович а.

— Шортта доакъар лоаттадича а иштта кIезига шура луш хилча уж доахан а сенна леладу а хац-кх. Юртбоахама культураш лелаярах хьаьхула пайда тIеххьарча шерашка цIенбаь дIакховл цу фермо. — Гуссоевас аьнначоа тIатехар Петр Петровича.

— ХIана мел шура йоаккх оатIа хIара кхоабача Iаттагара? — хаьттача:

— Дийнахьа юкъера лаьрхIача 4,2 килограмм, хIаьта соакха укх хана 4,9 килограмм лора, — жоп делар Гуссоевас.

— Из фу бахьан долаш нийсденнад ха безам болаш вар-кх со а, — аз аьлча:

— Из хара ферме гIоргда вай. Цун болхлошца Iайха дийцача дикагIа кхетадергда Iа цун бахьан, — жоп делар Лидия Константиновнас.

...Беррига 655 етт ба ферме. Доахан кхаь корпусе леладу. Чудолх тхо царех хьалхарчун чу.

— Ер укх корпусе йоаккхагIа йола доярка Газдиева БагIдат я, — йоах Лидия Константиновнас цув хьокхаш йоаллача кхалсагах.

Шийн балхах, шийна къулачох дувца дийхача:

— Доярка йолаш аз болх бу 17 шу да. Укх Iай сатна дина доахан кхоабаш цхьа шу дагадетIац сона. ХIара Iатта дийнахьен буси лу 15 килограмм силос, кхал сенаж, 3 килограмм йол, 5 килограмм ча, концентрированни доакъар, цхьаьца микродобавкаш а етташ ферма доакъара цехе кийчбу ма молла муж. Цхьабакъда, шура тIакхеташ яц. ТIа а кхетаргъяц дукхагIа дола доахан мастит яха лазар долаш а къаьна а хиларах, — йоах Газдиевас. — Аз лелабеш 24 етт ба. Царех бархI мара бац хIанз беттаьш. Вожаш кастта дахаргдолаш да. Цу дерригача доахана юкъера хьахархка йиш йолаш 8—10 мара бац. ДIахьамал хьо дIа латтача Iаттага. Цун дегIа ген шамаргаги хьежача моттаргда цо дийнахьа кIезигагIа ялс а 15—16 килограмм шура лу, хIаьта цо килограмм гаргга мара лац. Из гIулакх мара дац-кх сона къувлаш а лертIа болх хьабе новкъарле еш а. Кхы дикагIа дац кхьоблча доярнаша леладу доахан а. Масала са йоIо Аьсета лелабеча 28-ех ялх етт мара бац бита йиш йолаш. Лоацца аьлча, дукхагIа дола доахан ца хийцача гIулакх дIагIоргдолаш дац укх ферме.

Долх тхо доахан латтача шоллагIча корпусе. ЦIена, лостам болаш да цу чу а. ЙоккхагIа йолча доярнас Хушалаева Жарас аьлар:

— Дулха сиргIаш кхабар дукха пайданегIа да. Аз леладу доахан кхоабачул. Дийнахьа кхьеттел ах килограмм шура ца лута да царех цхьадераш. Низ дIакхоачар деш къахьийгача а хьахулаш пейда боацандаь дог эих балхах. Яьккхача шурах лу тхона алапеш. ДIабахача бетта, масала, 70 сом мара эцанар аз, хIаьта са йоIо — Тоитас кхы а кIезигагIа — 30 сом.

— Дехар дарах 1970 шера дениз цхьа етт хийцабац са Iула юкъера. 15—16 шу ха йолаш да цхьадола доахан. Цудухьа цар шура лавгIъяр бехк а бац. Леладе къона доахан лоре дийнахьа а бус а къахьегаргдар аз царна доал деш. Доахана Iул тоадара новкъостал де дех оаха массаме а. — тIатехар Хушалаева Жарас аьнначоа доярнас Бакашева Хабилас.

Хьалха тхо хиннача дикагIа да кхоалагIча корпусе латта доахан. Масала, Мальцева Надеждайга дараш деррига кIай-Iаьржа фух а долаш къона да. Доахан механически детт укхаза. Иштта из доллаше, цига болх беча доярнаша, хьалхе барт бича санна, аз деча хаттаранта цхьатарра жоп телар. Дехар а цаI мара дацар — доахана Iула тоадара новкъостал дар.

Йоакхо яьй колхоза кулгалхоша хьайбаш леладерий балха а салаIара а хьалаш лертIа вIаштIехьдахара.

Соахка планал дукхагIа Iалашдаь дина доакъар кхьеттел июнь бутт хьатIакхачалца рационага хьежжа доахан кхабара тоъаргдолаш да. Из хIанз района кхьча боахамашка дохкаш а да. Масала, «Путь к коммунизму» яхача колхозага укх дешка ехар 130 тонн силос, 200 тонн ча.

Хьайбаш кхабара, уж латта моттигаш цIенъяра механизаци яьй. Хадданза болх беш я доакъара цех. Дийнахьа юкъера лаьрхIача 80 тонн муж кийчбу цига. Из турбошка гIолла дIаухийт хIара помещене.

ХIанз цу колхозе этта хьал нийсденнад цу боахаме хьалха хиннача кулгалхой, специалистий бехкагIа. (Вездалдаккха доагIа, цу боахцама председатель, керттера зоотехники ветеринарни лори укх шерен ферма бригадири зоотехники соахка гурахьен баьхна керда болга).

Къаденнараш дIа а доехаш, шоай боахаме хьалхедаь шинараш Iула юкъехувлаш хиннадаларе а хIаннарча хьала тIа кхоачаргьацар фермаш. Шийн ханнахьа лертIа ца кхоабаш, довл ца деш леладаьндаь, бутIе ца кхийлоандаь да хIанз цхьадола доахан мастит яха лазар кхийтта. Хана, дукха доккхий деце а из бахьни долаш шура а кIезигагIа лу цар. Из деррига кхетаду керда баьккхача колхоза кулгалхоша а специалисташа а. ХIанзара хьал тоадара тIаерааль цхьаьцца мероприятеш а я чакхйоахаш.

— Кхычахьара ий а ца деш, духхьал тхоай боахаме хьалхеду шинараш юкъе а кхувлаш доахана Iул тоадеш болх бе лаьрхIад оаха тIехьа тIайоагIача хана. Из гIулакх дIадоладаьд хIанале. Къаьна, шура ца луш бола 16 етт дулха дIа а белла, царна метта укх шера духхьашха декха доахан юкъедоаладаьа Iула дукха ха йоаццаш, — йоах ферма зоотехника Куриева Махьмад-Башира. — Цхьабакъда, Iул тоадара хIанз цкъарчоа новкъостал эш тхона. Кхо бIаь шинар лургда-м йоах тхона. Уж сихагIа хьакхоачаре дикагIа хургдар.

— КIезигагIа дале кхы а 40 процент доахан хIанзчул тIехьагIа дахка дезаш да тха. Цудухьа шура йоахкара ах шера а шера а планаш кхоачашъе колхозхой низ дIакхоачаргхиларах теш со, — аьлар Лидия Константиновнас тIеххьара.

Доахана Iул эргадаьккха тоадора ма хулла сихагIа новкъостал де деза цу колхоза республика юртбоахама министерства а КПСС Суньженски райкомо а.

М. ХАМАТХАНОВ.

Толам баккхара гIо дар

Февралера ди Iай хулачоа тара доаццаш дера. «Новая жизнь» яхача колхоза Мало-Варанд ински бригадерча тхьамка леладераша, кIаьда денача цу денах кхы хье ца луш пайда а эцаш, парнинови балхаш сихача темпашца дIадоладир шоай участкашка. КIезига хIамаш мичад де дезараш. Дукха да тхьамка леладерий балла тIа тхьамкий рассада дIайогIаргйола лаьтта кийчдарахи рассада ше дика кхеярахи тайша а.

Уж деррига хIамаш дика кхетадаьд Тасуева Мадината звеноцарча тхьамка леладераша. Дукха ха я хала къахьега дезаш йола из культура колхозе кхееш уж хьабоагIа. Сатийна а цу цхьан ханна чIоагIа уйла тIаяхийта а шоай гIулакх чакхдоаккхаш бар звеной беррига членаш. ХIаьта царна лалла баьха кагирхой, шоай ништа оамал ма хиллара, сакъердамца къахьегаш бар. Цигара хьахозар бегаш а белар а.

— Опыт йолаш болча тхьамка леладерашка укх шера оаха дIахьоккхаргда цар ученикаш миштаб, — заргIе белар мехкарий.

— Из тха колхозе керда вIашагIъелла тхьамка леладу комсомольско-кагирхой звено я, — яхаш дувц тхона дегаш гIоздаьнна болча цу мехкарех комплексни бригада бригадира Сугаипов Мовлде.

Укх тIеххьарча шерашка Ново-Варандински юкъера школа чакхъяьккха геттара къона мехкарий ба цу вердача коллективе къахьегараш: Мантуева Ася, Солсаева Запинат, Мусалаева Хадижат, Сугаипова Сайжа, Элембаева Айзá. Шоай коллектива кулгалхолла хержар мехкараша Ковраева Хьулимат. Белгалдеккха деза, мехкараша шоай колхозе тхьамка кхеду хьалхара шу ца хилар.

— Соахкара шун толамаш мишта дар? — детт оаха мехкарашка.

— Бакъдар аьлча, тхоай хьалхалаттараштта тхоаш тIехьакхелургда ала йиш йолаш дац тхо хIанз а, — йоах Мантуева Асяс, — цхьабакъда, из тха бехк бац, хIана аьлча лертIа болх бе хьалаш дац. ХIаьта са нешаша соакха даьха толамаш мишта дар: 0,20 гектара тIара 4 центнер тхьамка гул а дев. пачхаьалкхенга дехкар Элембаева Айзася Мусалаева Хадижатен. ХIаьта Солсаева Запината иззал долча лаьттара гул а даь приемни пунктe дIачуделар 6 центнер тхьамка. Цхьабакъда, массарел а тIехьъалар иззал тхьамка 0,10 гектара тIара гулдаь Сугаипова Сайжа.

Тхо цецдаьхар къоначa тхьамка леладерий къахьегамах бухсоццаш хьахиннараш сел бе-бе хилар. Фу маIан да цун, лаьцаш бе-бе долга да-хьогI из, яхаш хетт оаха мехкарашка. Царел хьалха а ийкха тха хаттара жоп дала лаьрхIар тхона уллув лаьттача бригадира М. Сугаипова. Цо аьлар:

— Соахка кхы а доккхагIа толамаш дахара мехкараша новкъарле йир каст-каста дийлхача догIаша, хIаьта из бахьан долаш тхьамкий рассада йовр бакъдеш оттаяь акташ колхоза конторе йолаш а я.

Цхьабакъда, тхьамка леладераш раьза хилацзар шоай бригадира яхачоа. Толамаш даха шоашта новкъарле ер дола кхы бахьанаш доаладир цар.

— Мел халакете а, рассада арахьа дIаера даннахьа кийчдац лаьтта. — йоах Ковраева Хьулимата.

— Ховш да, тIоадал сов дукха хилча рассада таллхилга, — йоах Мантуева Асяс. — ХIаьта из ца таллхийтар духьа тхьамкий участкашта юкъе тракторашка харшаш дахийта деза хий дар чу дIачуухаргдолаш.

— ЧIоагIа доаркIаме да. товсача удобренеи боарам мел хила беза хар, — шийн нешe хетар дIахо дувц Солсаева Запината. — Боарам совбаьлча рассада талл.

— Тхьамка каст-каста талх довъадеча моттиге из ханнахьа дIатIакхахьа транспорт ца хиларах, — къамаьла юкъебоагIа коллектива вож членаш. — Докъадеш латтача хана хьаьбаша а доаду из-м. Тхьамка докъадеш йола моттигаш гонахьа барт а ь чуерзаяьяц.

Цхьабакъда, цу халонаша дог а энкхийта юхабаьннабац мехкарий. Боахамерча опыт йоккха йолаш болча тхьамка леладерашца къовсабала кийча ба комсомольско-кагирхой коллективера мехкарий.

Б. СОЛТАГИРЕЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Малхбузен-африкански калейдоскоп

ЙОКЪАЛО КIАЛВИТАРАШТА НОВКЪОСТАЛА

Мали Республикерча советски посла М. Фазылова малийски правительствага дIаделлар СССР-а совгIат — йокъал Iаьтакъача районашкарча наха лаьрхIача берий кхачан парти. Моцал яр кхерам болаш ва Томбукту гIоли районашка вахa 800 эзар саг. Йоачан ца хилар бахьан долаш яьге дIайоал даьгIенаш, йокъалу гIулнаш, доь ялаташ. Советски Союз массаза а оарцагIъяхай Малена халача сахьата. Масала, цу африкански мехкага тоъал доккха советски новкъостал кхаьчар 1968—73 шерашка къиза йокъал аттача хана.

МЕДИКНИ КОНФЕРЕНЦИ

Мали болх беш болча советски лорий инициативагIа цига еш йола Iилман конференцеш традицонни я хинна дIайоллаенна. Шоай малийски коллегашца цхьана СССР-ерча медикаша цу тайпара конференцеш йолча хана юкъа а юв, кийч а ю мехка дарбаш дикагIа даран лазараш ца хилийтарал тIеерзаь Iилма-практически темаш. Советски специалистий гIулакхаца малийски Iаьдалаша лакха мах беши халкъо баркал оалаши хиннад массаза а. ХIанз Бамако, Сегу, Кайеса, мехка кхьча городий больницашка къахьегаш 30 совгIа советски лораш ба.

ЭРСИЙ МОТТ ЧIОАГIА ХЬАШТ ДОЛАШ ВА

«Эрсий мотт — дунен халкъашта юкъе цхьана леладу гIулакхаш чIоагIдара лоархIаме средство» — иштта оалаш яр малийски столице хинна, Мали Республикa къаман образоване министерства, эрсий меттеи литературая преподавателий Малийски ассоцаце, Бамакорча Лакхерча боарраеча школа эрсий метта отделенеи Малерча эрсий метта курсашен вIашагIтеха Iилма-методически конференци. ЛоархIам дунен тIа тIехь-тIехьа боккхагIа хулаш латта эрсий мотт чIоагIа хьашт долаш ба республике. Мехка лицеяшкарча дешарх о й кхаь даьнах шин даьнь Iомабу из. Эрсий мотт Iомабеш бола малийцаш берригаш а лаьрхIача 10 эзар гаргга саг ва. Бамакорча Лакхерча боарраеча, школа лаьрхIа йолча отделене кийчбаьча эрсий метта 100 совгIча преподавателаша къахьег мехка тайп-тайпарча городашка. Конференце тIайийцача рекомендацешка белгалдоаккх, адамий сий бахьан долаш, Iаьали эксплуатаций йоацаш дахара йола бокъо бахьан долаш лоаттабеча къовсама идеяш эрсий меттаца ювзаенна хилар.

ХЬУНАШ КIЕЗИГЛУШ ЛАТТ

Берег Слоновой Кости яхача мехка центральни даькъ тIарча хьунагIа йийнача цIерашa тоъал йоккхий территореш Iошаьрьяьй, банановни кофейнин бешамаштен какао бешамаштен эвеш а деш. Харматтано, Сахарера дон гIеттабаь хьакьекхача михо шийна дукхьала мел нийсъенна хIама йокъаьй шин бетта, цIерашa а юлийташ. Бвакерча районе гетгара кIалаьньяй шн юрт, яьгай город Дянбокрора бIарчча квартал. Укх шера юаьлача цIераша наьха санна эе тох мехкн хьун бокхама, цигара хьал вешта а вIаштIехьа доацаше а. 1960 шера дениз 16 миллион гектарагара 3 миллион гектарага кхаччалца кIезигъенна Берег Слоновой Кости яхача мехка хьунаш.

ИТАЛЬЯНСКИ ОККУПАНТЕХ ЭФИОПИ МУКЪАЯЬККХА 42 ШУ ДУЗАШ

6 апреле Эфиопе халкъо деззду коталон ди — итальянски оккупантех мохк мукъабаьккха 42 шу дизар. ПаргIатон даьхе шийн лоIамеи хилийтара тIехьа эфиопски патриоташа лоаттабаь турпала къовсам историена юкъебахаб эггара хьалхара барашца цхьана фашизмана духьала даьккхача халкъа демалх чIоагIалх къаьгта хьокхаш дола хIама санна.

Тахана Эфиопе еза лоархIаш лелаш халкъа паргIато бахьан долаш шоай вахар дIадениярий цIераш. Укх денашка дукхача городашка торжественни собранеш митингаш хул, кортамукъалел тIема ветеранашца вIашагIкхетараш хул, баьнарий памятникашта юхе веноаш ехк. Коталон ди белгалдоаккхаш мохк кийча ба эфиопски халкъа карагIдаьнна революцонни гIуланкхаш лораде а чIоагIде а, чIоагIа гIа боахаш социалистически общество хьалъяра ньякъагIа хьалхашкахьа баха а хIаьта оттанза ца боале империализман реакцеи низашта духьала отта а.

СУРТА ТIА: Аддис-Абебе митинг йолча хана.

Ю. ПИЧУГИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Дуне цхьан кIирагIа

АДАМЛЕ ДУХЬАЛЬЯЬННАН

Машара тIеххьара, геpзаш Iоадара духьалара халкъий болам вай хана дунен политика къаьстта боккха лоархIам бола фактор хинна дIаэттаб. Из болаш дегIабоагIаш хилар цхьа бахьан долаш дац: чIоагIлуш йоагIа США-и НАТО гIоллара цар союзникийн политика агрессивность, юха оа оалуш Iоадеш латт герзаш. Малхбузен доал деча гIозараша хьал а хьедеш, хIаьта цу гIулакхо дунен халкъашта юкъера кхохкам ирбу, массане юкъарча машаран халкъий кхераналлица цIенхашта кхерам тIа а оттабу. ХIанзара американски администрации гIерт фуннагIа даь а Варшавски Договора НАТО-нен юкъе этта лоадама дукхагIа кIезигагIа доацаш низаш нийсденна хилар толкаде.

ТIеххьарча хана Вашингтонера, из дарра аьлча, дунена къамаьлаш хаду тIема кийчонах, тIема программашта, герзий керда тайпаш хьадара хетадь. Из бакъдеш яIама да США тIема политика дешай хьакъехьа 23 марта телевидене гIолла президента Рейгана хьакхайкадаь къамаьл. Цун беррига чуловцам сенах латт аьлча, из латт Америка чIоагIа герзаща кийчъяла еза, дунен тIа керттерьярех йола тIема держава хила еза кхаш хиларах. Шийн тегемонистски уйлаш кхоачаьне гIерташ президента геттара чIоагIа харцахьйоах Советски Союза политика, харц дараш дувца приемаш юкъе а кхувлаш. Цудухьа хаттар отт — миштай цун кхьча пачхьалкхенашца гIулакхаш леладара стандартий хьакьехьара уйла?

Оманна дехьа хьаьь я американски ядерни кхерама хьалхашка Советски Союза гера герз Iодлайита лаьрхIа йола цхьа «керда оборонительни концепци». Цу тайпара концепци кхоачашъяро, из дарра аьлча, стратегически герза — наступательни а оборонительни а — деррига тайпаш юха ца оалуш Iоадара долха наьхьаш хьеделларгдар. Цу тайпара маIан долаш я Вашингтона «оборонительни концепци». «США хIанзара администраци Iалашмате кхерамеча наькъагIа дIахо йоаш я, — аьнад новкъост Ю. В. Андропова, «Правда» корреспондента хаттараштa жоп луш, — Иштта корта боашш леладе йиш яц тIемах а машарах а дола дешаш. ТIема даькье СССР-ал котдула гIертарах хIама хургдац. Советски Союзо цIаккха нийсдолийтаргдац из, герз доацш моллагIча а кхерама духьала оттаргьяц из. Из чIоагIа дIакхетадолда Вашингтоне. Котдовлар дог доахаш ядерни тIом дикагIа дIа миштa болабергбар-хьогI, яхаш керд-керда харнанташ хьадага а ца лущаш Iийча бакъахьа бар ише. Из цхьаькха бехктохкам боацаш хинна ца Iеш, хьаьхьал доацаш а хIинз да».

Ю. В. Андропова тайна жопаш машар безача дунен халкъашта юкъерча общественноста пресса теркама юкъемоттиге латт. «Москвера йийцай машарах хьаькъален оаз, — язду «Нойес Дойчланд» (ГДР). — Ю. В. Андропова харцахьа Вашингтонера хьайоагIаш а дунен атмосферана дохьаш детташ а йола тIема истерия. Советски кулгалхочо дизза а тешшаме а хьахьекхад ядерни Iалапа кхерам юхатохара а машар Iалашбара а фу де йиш а я фу де деза а».

«Хьакъхьал ядерни Iоадала духьала» — цу тайпара кертe а яздаь иняски «Харвага» кепитехай комментари. Цу тIа, масала, йоах: Ю. В. Андропова къамаьл даьд хьакъхьал долаш ерригача адамлена датадоаллар дIахьокхаш, термоядерни Iазап ца хилийтара Советски Союзапа цхьана гIуланкхаш леладара наькъ тIа яла а цу адамаш хIалкдергдолча политикай юхаяла а Вашингтон тIа а хьехаш.

США дукхача политически деятелаша лоархI теле видене гIолла къамаьл деш Рейгана хьакхайкаль милитаристски планаш геттара кхерамен бехктохкам боацаш.

«ЭгIазал тIаерзае» езар санна Советски Союз дIахьокха а Рейган гIертаро белгалдоаккх США Госсекретаря заместитель хиннача Д. Ньюсом, вIалла а гIойле яц геpаштa тIаьхонам лоаттабара СССР-ца эффективни а тохкам бе йиш йола а барт бара долча низашка толам баьккхийтара. Цо администраци тIахьех Советски Союзаца «гуччахьа моастагIал леладара» уйлах юхаялара а корта болаш долча гIулакха ларда тIа СССР-ца гIулакхаш тоадара а.

Совцабе керда тIом хьалхьебераш — цул лоархIаметIа декхар дац хIана. Къаьста боккха лоархIам болаш да из кхоачашдара Советски Союзи кхыдола социалистически мехкаш. Кхохкам кIаьдбара процесс дIахо яхьара тIадерзадьча цар низаша дика уйлаш йолча наха дукха дезадолийт уж мехкаш. Социалистически содружество цар лоархI лаьтан тIарча машара тешаме чIоагIале.

ТIехь-тIехьагIа айлуш боагIа Малхбузен Европе машара тIехьарa къовсам. США а шерлуш йоагIа СССР-ен США-ен ядерни арсеналаш латтачара меттахьа ца хилийтара тIехьара выступленеш. Ядерни катастрофа кхерамо хьалхьобабаь пуйна духьаларча къовсама деррига мехкашкара Iалашмате дукха нах. ЦIаккха ца хиннача тайпара баьрнаб тIема духьалара болам. Хаддаша хьалловц из деррига машар безача мехкашен халкъашен, ерригача прогрессивни адамлено.

МАШАРА ТIЕХЬАРЧА ИЙКЪАРЧА КЪОВСАМА ДАКЪА

Къулбехьеафрикански регионера хьал талхара бола бехктохкам конфронтацена, гераш Iоадара, къаман-кортамукъален боламаш дохадера, лоаладарча мехкашта духьала агрессеш кийчъяра Преторера расисташ хьалхьебара ниъ наралаца США керте латтача империалистически гIозаришта тIабусаш ба. Цу тайпара вывод яьй «фронта юхерча» пачхьалкхенашта мутIахьа хилара. Африка къулбехьарча къаман кортамукъален машари хилара тIехьа Лиссабоне чакхьяннача дунен халкъашта юкъерча конференцева юкъе даньалоацараша. Африка къулбехьарча апартеидана, расизмана, колониализмана дунен халкъашта юкъерча комитето 1980 шера дIакхайкальча иденх йола цу тайпара дунен халкъашта юкъера форум эггара хьалха хиннай.

70 гаргга долча мехкашкарча, итташ йолча къаманi дунен халкъашта юкъерчен организацей, тIема духьаларча боламий аикалаши — тайп-тайпара политически дунеи уйлаш болаш бIаьш болча наха — берригаш барта а болаш харцьлай апартеида режим а Африка шийн лоIаме хилара духьала ерзаь йола США, ЮАР, Израила альянс а. ВIашагIкхетаро хьахьенхад — Африка деколоннзаци яра тIехьара къовсам — лаьтта тIа машари демократи хилийтара тIехьа, шоай кхел къовстаяра халкъий бокъо хилара тIехьа лоаттабеча къовсама цхьа дакъа мара доацилга.

Шийн керттерча союзника — официальни Вашингтоно хьал а лоацаш ЮАР-а режимо лелаеш йолча расизма, террора, агрессе политико, белгалдаьккхад делегатаца, хьабаьб Африка мехкаш паргIатен шоай лоIаме долаши дегIадоаладара, машаран бIарча хьайнача халкъий кхерамзаленнен бола Iалашмате боккха кхерам. США-пен НАТО-пен кIезигагIболча кIаьбарий расистни режимо «ДIанхайкабанза бола тIом» болабаьб регионa халкъашта духьала. Намибенеи ангольски территорех цхьан даьккхаен яь оккупаци. Анголе, Мозамбике, «фронта юхерча» кхьча мехкашка сихха чуккувсаш латта бандаш, цигара конфликташ, массови экономически диверсеш хьое гIерташ леладу гIулакхаш — иштта да ерriга Къулбафрикански регион империалистически диктата лоале оттае гIерташ континента халкъашта духьала баьча бартанара цхьадола хIамаш.

Лиссабонски конференце итогаш документаш тIа — декларацe тIа, бе безача балха программа тIа, дерригача мехкий правительствашeн дунен общественностаген даьча кхайкарал тIа — вIалла хила йиш йоацача тайпара лелаеча расистий агрессена духьала «фронта юхерча» пачхьалкхенашта. Къулбехьен Африка африкански къаман конгрессана (АНК), СВАПО-на массе оагIорахьара деш дола новкъостал шерда кхолам болаш ше лезара дIакхайкадьй. Конференце чIоагIа харцахьа лаьрхIад НАТО мехкаша, эггара хьалха США а болаш, пулачаш мара апартенда режимаца цхьана леладу, дунен халкъашта юкъерча бокъонагIен ООН резолюцегIен хила йиш йоацаш дола гIулакхаш. Намибера гIуланкхаш тоадар Анголера кубински интернационалистски бIу а арабаккхара дешаца дувзара хьакъехьа Р. Рейгана дIадийхар конференце делегаташа лаьрхIад «НРА» чурча гIуланкхашта гIоьагIча тайпара юкъе гIертара намибийски халкъа духьала шантаж лелаяр» санна. Африка къулбехьен шийн планета тIера машар хургхара йола гаранти хургъя расизм колониализм цIеньяь дIаьнккхачуд тIехьагIа, аьнна белгалдаьккхай декларацe тIа.

Конференце керда низ иду еннай «фронта юхерча» пачхьалкхенашта мутIахьа хилара. Дерригдунен боламаш, Африкера кхераме кхохкама кхувр дIабаккхара дунен общественность оарцагIъяккхара йола лоархIаме белгало хинна дIа а эттай из.

В. МАТЯШ, В. КОРОЧАНЦЕВ. (ТАСС).

ТХА КАЛЕНДАРЬ

6 апреле — советски композитор В. И. Мураделин ваьча дийнахьа дениз 75 шу дуз (1908—1970).

СУРТА ТIА: СССР халкъа артист В. И. Мураделн.

ТАСС фотохроника.

Грознерча экранаш тIа

«САГ ЙОАЛАЯЬ САГ ЙОАЛАЯНЗА ВАР»

Цу цIи йолаш да кино хьежарашта дикка йоалаш волча режиссера Роговой Владимира даьккха керда картина. М. Горьке цIерагIа киностуде даьккхача цу фильма ларде йиккай Шейкович Анатоле лаьаь сценарий. Жанрага диалача из фильм кинокомеди я, хIаьта ховш из хилларь, из жанр геттара дукхаезаеннa тIанийцай наха.

«Саг йоалаяь саг йоалаянза вар» яхача комеде яц чоалхане трюкаш, тIехъаьнна тамаш яйташ дола хIамаш. Кхы тайпа я картина наьха теркам тIаозаш йола оагIо— из да фильме хулаш дар боъоаца вахаре хулаш дола хIама хилар, из сакъердам бергболеа тайпара хьахьажар. Белама тема я фильма йоаллхар. Режиссера лаьрхIаи безамах дувцаш дар хьекам бала гIерташ ца а дувцаш, сакъердамегIа хургдолча тайпара, наьха дегаш ка кхоачаргдолча тайпара дувца.

Режиссера уйла дика кхоачагъеш ба комедийни актераш В. Васильева, Б. Цуладзе, М. Пуговкин, И. Мурзаева, Н. Румянцева, кхыбараш. ХIаьта, керттера ролаш ловзаеш ба Л. Удовиченкон Ю. Григорьевн.

Картине ек композитора А. Журбина музыка.

«4:0 ТАНЕЧКА КОТ А ЙОЛАШ»

Одесски кинематографисташа Дымов Михаила сценарех даьккха картина а кинокомеди я. Цу фильма хьалхашка латта декхар да школьникашта кхетам балар.

Бувцаш бола пхелагIча классера дешархой кхаь кIира гаргга бус классе кулгалхо йоацаш. ТIаккха ховш ма дий бераш ловзара, вIалла дагадоаца хIама дара тIера хулга. Цу тайпара, бокъонца «мукъале» хоспача бераша а ду дагадоацараш. Бакъда, кастта керда классе кулгалхо хьожаю царна. бераша лоаркI но фу саг я ха. Цу тIа гIолла дешархоштен хьехархочо — Татьяна Ивановнайнен юкъе лаьржача яхье котйоал классе кулгалхо. Из хов вайна «4:0 Танечка кот а йолаш» яха картина цIи йойайшача я.

«ДОТОЧА УЙЛА ГОНЩИК»

Спорт езарашта къаьстта а хозахетаргда аьнна хет ингалсийски режиссера Уикес Девида оттадаь картина, сценарий лаьар а из ше ва.

Цо бувцараш ба дерригa шоай вахар спорта дIаденнa, из дег тIара езенна бола нах. Тайп-тайпарча чоалхапеча трюкаща. Дерригача картина ирача сюжето хоза хетийт ингалсийски кинематографистий керда болх.

Фильма керттерча турпала Фримен Ника даим а дагалатташ хинначa уйлаех я лаккхарча классах болча мотоциклистий гонкашка дакъа лацар. Бакъда, уж яхьаш къиза хул, хIана аьлча, яхье дакъа лоацаш вола хIора вар ше котвала, кхыбар дистанце юкъера дIаваккхара моллагIа тийша болх бе кийча хиларах. Из ба капиталистически мехкарча доллараша хьехаш бола никъ.

«БЕЙРУТ. АВГУСТ 1982»

Художественни фильмаел совгIа, хьатIадоагIача кIира наьха торо хургъя «Бейрут. Август 1982» яхача документальни лентага хьежа. А. Кулиджанова цхьана ше язъьача сценарех из даьккхар ва режиссер О. Арцеулов. Цу фильма дувц 1982 шера август бетта Бейруте хиннача Израила агрессех. Цо тешал ду израильски оккупанташа бехк боацачa нахага гIелал ена хилара, цар цIий Iоахийта хилара.

— Тха фильм израильски оккупантий къизал, бIеха гIулакх хьахьокхарал совгIа, моастагIчоа из ца луш духьаллаьттача палестински турпалах йола гимн а я, — йоах режиссера Арцеулов Олега. — Бехк боацачa наьха цIий Iо ца ахийта, шоай лозицеш йита а йита дIабахар палестинцаш. Вай шеко а йоацаш теш цу денал долча наха шоай лаьтта а ираз а кхоргхилларах.

В. КОВАЛЕВА.

Атеисташ кхебу

Тешаргболаш кхетабе беза

Халача хеттарашта даьа дог тешадеш дола жоп лаха хир, вахаре эггара чIоагIагIа дагадоаххиш дола дешаш теркал ца деш ца а дуташ, — из да школьникашта коммунистически кхетам хуш атеизмана еча пропагандера керттерча хьалех цаI. Цудухьа белгалдаккха деза, МагIалбикера гIалгIай меттел литературан хьехархой агитатора, бIухочун баьь денаца болх бе гIерташ хилар, реальни фактица дог тешадергдолча методех пайда а эцаш.

Йоаккхача Ачалкхерча № 17 йолча юкъерча школе болх беш ба оцьн йола педагогаш Булгучев ГIаьзама Жабраьила Бекова Александра Нуриевнан. Занятеш яра вьттув боаккхаш эстетически паргIато хулийташ дола хьалаш вIаштIехьдаьхача геттара дика кийчъьйча кабинете ю цар гIалгIай меттел литературан урокаш. Хьехархой дог тайша ба, моллагIча вайнаьха яздархочун вахарни творчествои Iомаеча хана дешархой сакхетам лаьхбарн атеистически уйлаш вIаштIехьаьларан влияни ергйолча тайпара факташ юаца йиш хургйола никъ нораболгIаргболгах. Хьехархоша, урокаш тIа каст-каста къестаю, масала, яздархой С. Бадуева, М. Мамакаева, И. Базоркина, Ж. Яндиева, кхычар произведенеш, дина духьаларча темаех лаьца сочиненеш лазьйт. Атеистически уйла, гражданственность бокъонца дог тема а деш чуйоссарра чIоагIагIа пайда луш я морально-этически темаех йола сочиненеш: «Сенна вах со дуненa тIа», «Мишта кхетаду аз вахар», «Фу да ираз яхар», «Ираз долаш вола саг», кхыдараш.

Ховш да, шайхаш, моллаш, мурдаш, дина хьалхе лелаеш бола кхыбараш бегбоалаш дола дукха кицаш, кIоанолгаш, кхыдараш вайнаха хьеккелдалта. Цудухьа грамматически темаш Iомаеча хана хьехархоша шерра пайда эц идейни лакха кхетам луш долча цу тайпарча хIамаех.

ГIалгIай меттел литературен хьехача № 6 йолча юкъерча школа хьехархочо П. И. Богатыревас шийн урокашка айхха юва литературни материал ширача замах юхедиса зуламе хIамаш—урдун эцар, мехкарий удабар, дукха кестий лелабар, пхьа лехар, кхыдараш — хьахьокхаш вахаре йоалеча фантишца.

ГIалгIай меттел литературан урокашка атеистически кхетам балара йIаьхий опыт Iоалла № 20 йолча юкъерча школерча хьехархоща Л. Х. Плиевас, С. С. Хаматхановa. № 24 йолча бархI шера школерча Л. И. Цечоевас. Инаркъерча № 12 йолча юкъерча школерча А. А. Картоевас. Картоева Аьвета, № 4 йолча школерча - интернатерча Х. Х. Ахриевас, дукхача кхычар.

Халкъа образование городской отдело педагогически коллективашта могадаьа урокашка меттел, классе йоаца мероприятеш вIаштIехьаьхарца а школьникашта атеистически кхетам лулга. Цу гIулакха Нохч-ГIалгIайчен поэтийи яздархойи произведенеех инсценировкаш увттаелга, утренникаш делга, культура деятелашца вIашагIкхетараш делга. Масала, № 24 йолча юкъерча школе гIалгIай меттел литературан хьехархой М. И. Цечоевен Л. И. Цечоевайн инициативагIа традици а хиина дIадоладенна вай республикерча поэташцеи яздархошцеи дешархой каст-каста вIашагIбеттадулга. Каст-каста хул укхаза А. Боков, М. Сулаев, А. Шейхиев, И. Мунтян, С. Чахкиев. Цар шоай произведенешкара доакъош, стихаш, юмористически дувцараш деш дешархошта, шоай творчески планаш юиц. Цу тайпара вIашагIкхетараш бокъонца дола цIей а хиле дIаотт, чIоагIагIа влияни ю цар бераш дог уйла цIена долаш хьалкхера. Уж тайпа вIашагIкхетараш хиннад №№ 3, 5, 13, 15, 19, 20 йолча юкъерча школашка. Хьехархочун дешо а хоаттеи яздархочуни дешо а школьникий дегашка шеко тоес дии хьехамаш инфен бакъи хиларах, царга уйла йит, вIаши юйсдайт уж, шоашта пийсагIа ветар хьоалийт, бусолицача кхьачан бинъдолчуни найсачуни фу тоес, вахаре бинъадьар дар хьехархо а цуйна тIакхе я Iомабу. хIаьта коммунизм хьалхе езачоа из чIоагIа лоархIаме а да.

Оаха дика кхетаду, наьна меттаген литературатен гIолла еча атеизма пропаганда деш дисa а дукха хIамаш хилар. дерригa кхоачамеш оарцагIдаханза хилар. Масала, кхоачам болаш пайда эац толашагIа йолча педагогически идеехи дезале кхетам балара [illegible] нохчийн гIалгIайн традицеехи, берашта дайга гIолла влияни еш бар дезал хилча хIаьта а. Цуйна дувзаденна хьехархошта чIоагIа накъадаргдар вайнаьха прогрессивни обычеии традицешии Iилман наьхьаца бакъьеш кхиай йола пособи хилча.

Къайле яц, хьехархочун шийн дезал, цун идейно-политически кхетам атеистически балха тIа кIезига лоархIам бола фактор ца хилара. ХIара а ба вайна вхаувзелуш болх беш бола хьехархой: юртарчар, къаьстта а бокхийчарн дин хьалхе лелаечари фу ард-хьогI сох, ужохано бола нах раьза хургбоаца хIама дича бакъалъа хургдац-кх аз аьнна хетараш. Цудухьа нийслу из цкъаза: гоахьарча накъацара шийн гIулакхаш эгIаде а ца ловш, хьехархо юстаре а ваьнна бIарг лекхачун е барта вахачун воаше тIа отт. ХIаьта барта вахар идеологически къовсаме гIа тIехьашка валар ма дий.

ХIаьта, наьна мотт хьехача хьехархошка хьатIа кхувш доагIача ноахала атеистически кхетам дикагIа балийтар духьа гороно-с укх тIехьарча хана дукхa мероприятеш чакхьаьай: педколлективай атеистически балха опыт вIашагIтехай, масала № 6 йолча юкъерча школерен № 8 йолча бархI шера школерен, Инаркъерча № 12 йолча юкъерча школе семинар яьй «Дешархошта атеистически интернациональни кхетам балар» яхаш. Цу семинаре, белгала аьлча, теркам тIа бахийтар, Картоева Iаьлий Iайшета атеистически кхетам балара проблемаш къестаяра лелабеча творчески наькъа. Цо дикагIча тайпара пайда эц халкъа багахбувцамахи моттигерча авторий произведенеехи. Атеизма деноаш чакхдоах цу школе тайп-тайпарча темаех («Оборадаш селхана тахана», «Хургдар хоиш ва а моттийташ», «Ислам хьахилара цун социальни чулоацами» яхараш кхыяраш) лаьца ец беседаш, ецаш лекцеш а йолаш. Цуйца цхьана гороно-с могадир «Атеист» яха пенгалет школашка эрсийи гIалгIайи меттала ярадоахаra, атеистически кхетам балара еррига йола юкъара мероприятеш — сайренаш, диспуташ, хеттарийн жоаний сайренаш инсценировкаш, кхыяраш чакйоахилга.

Цу цхьаь хана наьна меттен литературан хьехархошта эш атеистически кхетам балара йола методически пособи, цу гIулакха кийчъяь мероприятеш. ХIаьта уж хIамаш, лайча, хьехархой говзал лакхъеча Институтa вIаштIехьдаргдолаш я да.

М. НАЦХОЕВ,
Малгобекски гороно инспектор.

Сакъердаме а хоза а да юрта боахаме эшаш бола специалисташ кийчбеча Ачхой-Мартанерча технически училище дешаш бола кагирхой вахар. Тайп - тайпара я шига караерзаеш йола профессеш. Царех я механизаторий, баьцадараш кхедерий, сомий бешамашка болх берий, хьайбаш леладерий, кхыйола балха говзалаш.

Дешархошца теоретически а практически а занятеш чакхйоахаш йола классаш дикка теркам тIа а бохийташ кийчъяй училище, цар чу йолаш я эшаш йола оборудовани а. Катийча наха кийсса дукха ба училище дешаш бола мехкарий а. Уж ба вай лаьттан бериат дебадергдола, хургбола къона специалисташ.

СУРТА ТIА: баьцадараш кхедеш хургболча кагирхой группе занятеш еш ва хьехархо И. Р. Бкчуев.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Юртара школа: опыт, проблемаш

ЛОАРХIАМЕ ГIУЛАКХ

Вай мехка Кхачан программа кхоачашъеча хьинаре дикъа юкъедахьа дезаш я халкъа образование система а. Ала деза, цу даькъе дикка моттиг дIалоацаш къаьстта а юрташкара юкъера школаш хилар. ДукхагIча даькъе уж я юрташка къахьегаш бола къона болхлой кхебераш. ХIаьта къона болхлой дика кийчбарга хьежиа хургда Кхачан программа дикагIа кхоачашъяр а.

Юртарча школа хьехархошка латтараш лоархIаме декхараш да: кхуваш йоагIача тIехьенна дикагIа знанеш ялар, къахьегама а нравственни а кхетам балар, вахаран дешаран юкъера бувзам чIоагIбар, дешархой къахьегга Iомабар, тайп-тайпара балха профессеш царна йовзийтар, къаьстта юрта боахаме эшаш яраш а йовзийташ.

Уж декхараш кхоачашде в гIерташ, тха школа педагогически коллектив бизза пайда эц дешара - кхетама процессах.

Школа чакхйоаккхаш волча сага шийдего къоабалъю професси харжа атта дац. Дукхача балха говзалех мигIа хержача баькъахье я ца ховш дет чу шеко йолаш хул бераш. Бакъда, бер школе аха доладелча деца цун теркам къахьегама тIаозе, тайп-тайпара профессеш йовзийте, школа чакхйоаккхаш вIалла хала а доацаш ше хорж выпускника шийна езаенна професси. Ховш ма хиллара, школе Iомаеш йола дукхагIйола предметаш шоашца профориентацех бола болх бувзабе торо хулийташ я. Из тха хьехархоша да а ду. Цу моттамагIа бола болх нийса лелабе ховш ба хьехархой: С. М. Кусиев, К. В. Джамбекова, Л. П. Бобкова, Х. З. Эльмурзаев, А. А. Сакеев, кхыбараш. Шоай урока темаца дика ювзаю цар совхозан производство, пайда эц статистически даннеех.

Урокаш тIа а классни сахьаташ тIа а, комсаш леладерий, хьайбаш леладерий, механизаторий, шоферий балха говзалех кхийтта ца Iеш, берашта довз лора, дохкархочун, хьехархочун, хIамаш техарий балхаца дувзаденна дола хIамаш. Профориентацеча дикка лер юташ да дикагIболча гектарницашца М. Альтемировайца, П. Эльмурзаевайца, лорашца, мехмастерсией болхлошца хулаш дола вIашагIкхетараш.

Предприятешка, бовхамашка еш йолча экскурсеша берашта бIаргагойт къахьегаме хьалхе леладераша беш бола болх, йовзийт къахьегама хозал. Экскурсешка бахачул тIехьагIа дешархоша кийч а ль ерахеш фотомонтаж, дIаязду шоашта бIаргадайнар.

Ялх шу гаргга ха я тха школа 9—10 классай дешархоша тоаарийн автомобильни гIулакх Iомаду. Школа ьькхачул тIехьагIа, района тайп-тайпарча боахамашка механизатораш болаш балха а баха, дика толамаш доахаш хьабоагIа тха хиннача дешархоех дукхабараш. Масале, царех ба школе дешаш болаш механизатора професси езаенна, цунца шоай вахар дувзадаь бола: В. Абуев, С. Гишларчаев, Р. Тоасултанов, кхыбараш.

Школерча 9 классай йийгаш маха баккха Iомабеш кружок я. Дешара шу чакхдоалаш шоай балхаш школьни а районни а выставкашка гойт цар.

Белгалдаккха деза, дешархошта юкъо профориентацех бола болх беча хана материальни база хила езилга. ХIаьта тха школе я «ГАЗ-52», «ГАЗ-51» яха автомашинаш, «МТЗ-53» яха трактор. Хьехархочо С. М. Кусиева геттара дика кийчъяьй производствени дешара кабинет. Дешара мастерскешка я дахчах, аьшках хIамаш хьае торо хулийташ йола станокаш, кхыйола инструменташ. ДIахо йодача хана кхы тIа а тхоай материальни база тоае хьожаргда тхо. Укх шера тха мастерской база тIа «Надтеречный» яхача совхоза эшаш йола говзалаш караерзе торо хулийтаргйола кабинет кийчъергъя. ТIаккха кхы я дукхагIа, дикагIа кийчбергба аьнне хет сона школа хелкъа боахаме эшаш бола специалисташ.

С. ХАСИМИКОВ,
№ 2 йолча Надтеречни юкъерча школа директор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Цхьайтталенгlча пятилетка хьалхарча кхаь шера план хаьал хьалха кхоачашъе дош деннад Грознески цIагIа къадьегара йолча комбината комсомольцашеи вагIрхошеи. Масала, беракъаш доахар Ульбаева Тамусея. КIовмаш тегача мотористка говзал а дика караерзаьй цо. Ше беча балха тIа цхьаккха тайпа брак а ца нийсйолийташ, хIара сменагIа нормаш 130 процент кхоачашъю Тамусас. Укх шера хьалхерча квартала план кхоачашъярах эггара хьалха рапорт делар цо.

СУРТА ТIА: беракъаш доахар Т. Ульбаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

«Аьрзи» яхача фотоклуба выставкера

Укх деношка Грознерча В. И. Ленина цIерагIча культура Двореце хьайилдар «Аьрзи» яхача республикански фотоклуба выставка. Из клуба эггара хьалхара а ше вIашагIъеллача дено бьъча балха отчетни а выставка я. Цхьан шера Нохч-ГIалгIай профсоюзий областной совета фотоклуба членаша баь болх бовзийташ йола выставка хьа а еллаш къамаьл дир облсовпрофа культурно - массови отдела заведующе И. С. Гогуева.

Малаш ба-те фотоклуба членаш? Уж ба республикерча тайп-тайпарча предприятешкара, организацешкара болхлой, инженераш, гIулакхера вах, студенташ, кхыметтел пенсионераш, верригаш а ткъо саг. ХIаьта, эггара воккхагIвар ва 67 шу дахьна пенсионер Баласян Яков Семенович. Уж ба шоай мукъа, салоIа ха художественни сурташ дахара дIалуш бола вах.

Тайп-тайпара тематика, тайп - тайпара вах, вахаре хулаш дола гIулакхаш дувцаш ба выставка юкъебаха 79 болх. Масала, царна юкъе да Сийлахь - боккхача Даймехка тIема доакъошлой гойташ дола сурташ, къахьегама сага, Iалама, саг ювлаяр, школа чакхъяккхар яхараш санна долча деношта хетадаь сурташ. Выставкага хьожача кхета хала дац автораша шоай бIаргаша чулоацаш йола хозал сурт дакъхарца нахага дIахьокха гIерташ хилар.

Хьаэцаргда вай Г. Мулкиджанянца «Хьаьший баьхкаб» яха сурт. Автора дика вIаштIехьдаьннад хьаьший баьхкача вайнаьха фусаме хулаш дола хIама нийса харжа. Цу сурта тIа доккхача бога чу бод хьокхабеш йоал кхалсаг. Из вайна дукхаьа дайна хIама да, дале а безам тIеолаш да из сурт. Иштта, дикагIчарех да цIалоа В. Юнцевича «Паркера Iуйре», «Дриада», Я. Роговске «Бераш», «Лоаман пейзаж», С. Шмелева «Харах бола дагалоацам» яха сурташ. Цар дика хилар фуд аьлча, из да моллагIча сага гоналаа дола хIама духьал хьахьекха а ца Iеш, цу хIаман мIай, хоза, лоархIаи кхетабайташ хилар. Царех да сурташ - портреташ, натюрморташ, Iалама пейзажаш, и. кх. дI.

Са къамаьл хилар «Аьрзи» яхача фотоклуба председателаца В. В. Юнцевичаца. Цо аьлар:

— Тха клуба хIара член шийн бIаргаца чулаца гIерт дунехача хIамашта юкъера эггара лоархIамегIа дар. цхьадолча сурташна хьежача хала дац уж даьхача сага уйла йовза. Цу гIулакха тIабохийт оаха теркам фотоклуба заседанешка кердa сурташ дувцача хана, цул совгIа лоархIаме да техничесни оагIув дика хилар а.

Иштта болх беш я художественни сурта къона клуб.

Цун балха хьалхара мах бергба выставкага хьежача наха.

С. АРЧАКОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 АПРЕЛЬ
[redacted]

17.20 — «Хьо — сона». Орловски таьнний театра спектакль.
18.00 — «Нохч-ГIалгIайче гIалла».
18.20 — «Юртарча бригадни подряда — йоаккхой терками» (нохчий меттала).
18.50 — «Дунен ялкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
19.05 — «Хьона улаув». Документальни фильм.
19.25 — «Саги залони».

6 АПРЕЛЬ
II ПРОГРАММА

17.50 — Цie байрахх лелаеча коллективашца. «Шелковский» яхача плевзаводе (нохчий меттала).
18.05 — «Замаикo» (гIалгIай меттала).
18.35 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.55 — Коллективера моральни климат. Грозненски ремонтно-механически завод.
19.23 — Парти XXVI съезда курсаца. «Нах чуIа цIеноаш хьалдар — юкъара йоахо».

РАДИО

5 АПРЕЛЬ

6.40 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Коллективех кулгалхой». Малгобински автотранспортни предприятера передача (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.38 — «Халкъий доттагIий музыка». Азербайджанна музыкаш (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Юртара Iуйренаш» (эрсий меттала).
16.15 — «Тхога язду». Кехатий обзор (нохчий меттала).
16.31 — «Юрта боахаме хьалхалаттачарна». Концерт (гIалгIай меттала).
17.15 — «Рационализатераша — пятилетка чоте» (нохчий меттала).
17.30 — «Къона замано» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — М. Шолохов. «Сага кхел». Радиоспектакль. 2-гIа дакъа.
18.58 — «Иллеш дIаоал Хамхоев Ахьмада».
19.28 — Х. Цугаева лоацца дувцараш (нохчий меттала).
19.51 — Вежарий республикашнарча композиторий концерт.
20.21 — Партех, Даьхнах, Ленинах дола иллеш.

[redacted]

6.40 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — Хьайбаш лелаадар — ударни фронт! «Доахан дукхагIа хилийтар». Корреспонденци (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.38 — Керда музыкальни записаш (нохчий меттала).
11.15 — «Хьалханаттараш» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» (эрсий меттала).
15.15 — «Советски вахаре кхисап» (эрсий меттала).
15.35 — «Номсаш лелаечун радиошкола» (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Дунен ялкъашта юкъера обозрени» (гIалгIай меттала).
16.15 — «Хьона, Даьха, селтечун дог» (нохчий меттала).
16.45 — «Марика хьекъалш мил бедаш да». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — «Зейда». Н. Котовоске пьесагIа оттаь композици.
18.56 — Нохч-ГIалгIай музыка концерт.
19.58 — «Мамина». У. Гайсултанова повесте чIаре дакъа (нохчий меттала).
20.12 — «Къона оазаш ен». Концерт.

Тахан республике гIоллен «Грозней хувцалуш моркхаш а йолаш. нIеанг дукха догIа а делхаш. малхбузехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 14—19, Грозне 17—19 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш моркхаш а йолаш, лаьгIо догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 1—6, дийнахьа 14—19 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителан — 2-85-07; бехктокхана секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культуре — 2-64-75; кехатийн — 2-56-87; корректорске — 2-89-68.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; [redacted] редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-68.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05120. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1755.